

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
DIVADELNÍ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha, 2020

BcA. Veronika Půlpánová

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Divadelta z.s.

BcA. Veronika Půlpánová

Vedoucí práce: prof. Mgr. Jaroslav Provazník

Oponent práce: Doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Datum obhajoby: září 2020

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2020

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Drama in Education

THESIS

Divadelta z.s.

BcA. Veronika Půlpánová

Supervisor: prof. Mgr. Jaroslav Provazník

Opponent: Doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Date of Apology: September 2020

Academic Degree: MgA.

Prague, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Divadelta z.s.

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Cílem této práce je předložit portrét spolku Divadelta, který se zabývá divadlem ve výchově a vzdělávání. Specifické pro Divadeltu je interaktivní způsob práce s využitím metod a technik divadla fóra, a to převážně s dětským divákem. Soubor tvoří preventivní divadelní programy - řešící problematiku sociálně patologických jevů. Prostřednictvím svých inscenací a divadla fóra nabízí divákům učení se prožitkem a zkušeností, čímž se snaží předcházet typickému patologickému chování dětí, mládeže nebo i dospělých v dnešním světě. Tato diplomová práce nabízí komplexní analýzu toho, co se pod názvem Divadelta skrývá, v čem nalézáme specifika její práce a jakým způsobem používá metody divadla fóra pro práci s dětmi za účelem prevence.

Klíčová slova: Divadelta, divadlo ve výchově, interaktivní divadlo, divadlo fórum s dětmi, tvořivost, aplikované metody a techniky, proces tvorby, proces realizace, joker, příběh a postava, programy, praxe.

Abstract

The goal of this thesis is to present the whole picture of association Divadelta. This organization engages drama in education and it works mostly with child audiences. An interactive way of work using forum theatre methods and techniques is specific for Divadelta. This organization makes preventive theatrical programs - it deals with socially pathological phenomena. Using its own production and forum theatre technique it offers audience learning by practice and experience. It strives to prevent children, youth or adults in today's world from typical pathological behaviour. This thesis offers a complex analysis of what does the name Divadelta means, where we find specifics of its work and how it uses Forum theatre methods for work with children for prevention.

Keywords: Divadelta, drama in education, interactive theatre, forum theatre with children, creativity, applied methods and techniques, creation process, realization process, joker, story and figure, programmes, experience

Poděkování:

Děkuji svému vedoucímu práce prof. Mgr. Jaroslavu Provazníkovi za jeho odborné a vlídné vedení. Dále za jeho trpělivost a objektivní poznámky. V neposlední řadě děkuji za velmi rychlou písemnou komunikaci a korekturu textu, nad rámec jeho povinností.

Děkuji členům sdružení Divadelta za možnost s nimi pracovat a rozvíjet se. Jmenovitě děkuji MgA. Jitce Rosenové za ochotu mě zasvěcovat do „hlubin“ práce Divadelty, za poskytnuté odborné i praktické poznatky a zkušenosti. Za čas, který mi věnovala na úkor toho vlastního. Děkuji MgA. Jakubu Šebestovi za pomoc při hledání historie souboru. Děkuji Mgr. Zdeňkovi Grečnárovi za jeho odborné i praktické názory a poznámky.

Ráda bych na tomto místě poděkovala i své rodině a partnerovi za podporu během studií, kdy mě dokázali povzbudit, motivovat i utěšit.

Obsah

ÚVOD	10
1. DIVADELTA - TVOŘIVÝ PŘÍSTUP V OBLASTI EDUKACE A VZDĚLÁVÁNÍ	11
1.1. Divadelta a její místo v divadle ve výchově a vzdělávání	12
1.2. Divadlo fórum ve službách Divadelty	14
1.3. Hlavní myšlenky a záměr Divadelty	15
1.4. Vznik Divadelty	21
1.5. Tým Divadelty	23
2. FUNKČNÍ MECHANISMY DIVADELTY	26
2.1. Příběh a postavy	26
2.2. Divadlo fórum a jeho metody používané v Divadeltě při práci s dětským divákem.....	30
2.3. Joker a jeho úloha v Divadeltě	38
2.4. Příprava inscenace	42
3. DIVADELTA V AKCI	44
3.1. Nabídka programů	44
3.1.1. Pro mateřské školy	45
3.1.2. Pro I. stupeň	46
3.1.3. Pro II. stupeň	48
3.1.4. Pro středoškoláky	51
3.1.5. Pro pedagogy	51
3.1.6. Připravované představení	52
3.2. Představení „Připojená“	53
3.2.1. Vznik projektu	53
3.2.2. Aktuální a žádané téma - internet	54
3.2.3. Téma příběhu a jeho účel	55
3.2.4. Příběh	59
3.3. Jak to vypadá v praxi	62
ZÁVĚR	68
SEZNAM LITERATURY	70
PŘÍLOHY	72

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Anotace představení pro MŠ.....	72
Příloha č. 2 - Anotace představení pro I. stupeň ZŠ.....	72
Příloha č. 3 - Anotace představení pro II. stupeň ZŠ.....	73
Příloha č. 4 - Anotace představení pro pedagogy.....	76
Příloha č. 5 - Zpětná vazba na programy Divadelty ředitele ZŠ Klánovice.....	77
Příloha č. 6 - Zpětná vazba na programy Divadelty metodika prevence Montessori ZŠ Archa, z. s.....	77
Příloha č. 7 - Zpětná vazba na programy Divadelty pedagožky ZŠ Hlásná Třebaň...78	
Příloha č. 8 - Zpětné vazby na program „Připojená“ žáků pátých tříd.....	78

ÚVOD

"Řekni mi a já zapomenu, ukaž mi a já si zapamatuji, nech mne to udělat a já to pochopím." Tak zní motto spolku Divadelta, který se věnuje divadlu ve výchově s využitím metod a technik divadla fóra s dětmi.

Právě tato organizace se stala v roce 2018 součástí i mého pracovního života. Práci v Divadeltě vnímám jako natolik působivou a smysluplnou, že jsem se rozhodla věnovat svoji diplomovou práci obsáhlému portrétu tohoto souboru. Činnost spolku sledávám jako plně profesionální a efektivní. Přínos diplomové práce pro obor divadla ve výchově a interaktivního divadla spočívá v tom, že nabídnu čtenáři komplexní přehled o tom, jakým způsobem Divadelta pracuje a jak používá metody divadla fóra pro edukaci a prevenci s dětmi.

Cílem diplomové práce je objasnit v čem tkví způsob práce Divadely, která si přizpůsobila metody a techniky divadla fóra pro práci s dětským divákem v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Ve své práci nabídnu rozbor a analýzu toho, „co“ se pod názvem organizace skrývá a „jak“ pracuje. Vymeším, jakým způsobem se Divadelta vztahuje k tvořivému přístupu v oblasti edukace a vzdělávání. Předložím postupy, metody a techniky práce nebo na čem je založena podstata organizace. Pokusím se objasnit, v čem spočívá úspěšnost a kvalita nabízených programů. V druhé části práce se budu zabývat již více praktickými aspekty, které Divadelta skýtá. Obecně zhodnotím a popíšu nabídku jednotlivých programů a upřesním již vymezené atributy na konkrétním příkladu jednoho z nabízených programů.

Výše uvedených cílů chci dosáhnout s využitím získaných dovedností a zkušeností z působení v Divadeltě a nabytých praktických i teoretických znalostí v oboru. Dále budu využívat metodu pozorování programů, které Divadelta nabízí, rozhovorů s kolegy a budu vycházet ze zpětných vazeb pedagogů a žáků, kteří programy viděli.

Tato práce si neklade za svůj cíl nabídnout rozbor ani analýzu divadla ve výchově, interaktivního divadla, divadla utlačovaných či divadla fóra ve své plné šíři, přestože Divadelta z těchto konceptů vychází a je na těchto „pilířích“ postavena. Dále není cílem poskytnout analýzu dosahu efektivity preventivních programů Divadely.

1. DIVADELTA – TVOŘIVÝ PŘÍSTUP V OBLASTI EDUKACE A VZDĚLÁVÁNÍ

Divadelta z.s. je profesionální organizace věnující se divadlu ve výchově a vzdělávání. Její specifikum spočívá v metodě, kterou svým divákům nabízí v autorských výchovných představeních/programech. Mluvím zde o metodě divadlo fórum a jeho technikách, které Divadelta využívá k primární i sekundární prevenci sociálně patologických jevů¹. Podle Judith Ackroydové, na kterou se ve své disertační práci odvolává Lenka Remsová (Remsová, 2011, s.19) má aplikované drama ambici zlepšit život jednotlivců a pomoci vytvořit lepší společnost.

Níže vypsané body zásad a principů práce Divadelty vymezují a charakterizují hlavní cíle spolku.

- Učení se prožitkem
- Interaktivní divadlo
- Ukázání lepší cesty
- Podporování dialogu mezi divákem a týmem
- Využívání technik divadla fóra
- Aktivní zapojení diváků
- Využití konfliktního příběhu
- Využívání bezpečí fikce
- Ovlivňování děje příběhu divákem
- Improvizování diváka na jevišti
- Začlenění humoru a nadhledu
- Vzdělávání a předcházení sociálně patologickým jevům
- Vytvoření programu na míru aktuálním potřebám dětí, mladých lidí, ale i učitelů

¹ Mezi sociálně patologické jevy patří například závislosti, vandalismus, delikvence, náboženský fanatismus, lhaní, záškoláctví, násilí, týrání, mravní ohrožení, zneužívání, xenofobie, kriminalita, sebevražedné tendence, poruchy chování zapříčiněné duševní poruchou, prostituce apod.

- Navštěvování škol, dětských domovů, kulturních center a jiných míst nakloněných divadlu ve výchově

1.1. Divadelta a její místo v divadle ve výchově a vzdělávání

Podle Evy Machkové můžeme v divadlu ve výchově a vzdělávání (převzato z anglického TIE neboli Theatre in Education) rozlišovat dvě pedagogické formy divadla. První forma klade důraz na výchovu v oblasti řešení morálních otázek, mezilidských vztahů, životních situací, ale i na globální otázky a aktuální problémy života. Druhá forma klade důraz na učení věcné a na osvojování nebo prozkoumávání poznatků. (Machková, 2016, s.1) Divadelta pracuje s první formou této výchovy a jejím nástrojem je divadlo fórum, kdy se diváci stávají aktéry představení.

Divadlo ve výchově a vzdělávání, jehož nástrojem může být právě divadlo fórum, nabízí prostor pro tvořivost, efektivní komunikaci, dále nabízí možnost zapojit se aktivně do děje, vymezit se vůči němu a hledat cestu vedoucí k řešení krizové situace. Dále je to prostor, kde se diváci stávají důležitou součástí příběhu. Jakým způsobem využívá Divadelta divadlo fórum v edukaci, jsem popsala v článku pro Tvořivou dramaturgii:

„Divadlo fórum otevírá divákovi možnost ovlivnit průběh představení a jednání postav. Zapojuje diváka do hry a díky interaktivitě mu pomáhá porozumět jednání postav a hledat východiska. Divadlo fórum v podání Divadelty, využívá konfliktního divadelního příběhu, který zobrazuje chybná rozhodnutí, rizikové chování a většinou končí fatálně. Díky tomu má představení potenciál vychovávat. Diváci jsou vybízeni k tomu, aby vstupovali na jeviště a pokoušeli se svým zásahem nepříznivý průběh příběhu zvrátit. Jde o aktivní zapojení do děje s cílem pomoci hlavní postavě, ukázat jí lepší cestu a vyzkoušet si na vlastní kůži rozhodovat se v nekomfortních a krizových situacích.

Během představení dochází průběžně k diskuzím mezi herci a diváky o chování postav a postupnými kroky i k pochopení daného problému a jeho řešení. Prohlubuje se empatie diváků. Cílem není najít a přehrát ideální řešení, ale prostřednictvím divadelní akce a společné diskuse zkoumat svůj vlastní vztah k danému problému, uvědomit si své způsoby jednání a podrobit je vnitřní či veřejné kritice.

Díky divadelním a dramatickým metodám jsou účastníci představení vždy chráněni bezpečím fikce, protože veškeré aktivity jsou zprostředkovány hrou v roli. Účastník neprožívá konfliktní situace daných témat sám na sobě, ale skrze divadelní postavu, se kterou se identifikoval. Tak je možné v rámci programu divadla ve výchově prezentovat i ta nejožehavější témata naší společnosti, a to s potřebným odstupem a zároveň hlubokým vhladem do problematiky.

Divadelta si specificky uzpůsobila metodu divadla fóra k potřebám a cílům divadla ve výchově. To znamená, že celkový koncept divadla utlačovaných v tomto podání není stěžejní. Zde je z divadla fóra využíváno již zmiňované problémové/rizikové téma s cílem ho zvrátit, napravit a reflektovat. Aktivizovat jinak pasivního diváka, zprostředkovat mu potřebu sám zasáhnout přímo do situace a vlastní iniciativou jednat tak, aby byla problémová situace zmírněna či odvrácena. Identifikace s fiktivní postavou je možná díky blízkému a aktuálnímu tématu v kruhu specifické skupiny a profesionálnímu provedení.“ (Půlpánová, 2020 s. 38)

Můžeme říci, že výše uvedený výklad koresponduje s definicí sociální pedagogiky, kterou stanovil vedoucí brněnské Katedry sociální pedagogiky na Pedagogické fakultě Masarykovy Univerzity Jiří Němec. Tato definice je v souladu s postupy práce Divadelta a vymezuje i širší podstatu divadla ve výchově a vzdělávání. Souhrnná definice, kterou ve své disertační práci uvedla Lenka Remsová, zní: *„Předmětem zájmu [...] je proces utváření osobnosti člověka v kontextu širších sociálních souvislostí. Oblast sociální pedagogiky má k dispozici daleko širší škálu výchovných metod, prostředků a technik, které nám umožňují pracovat s dítětem, mládeží nebo i dospělým člověkem efektivním způsobem. Ve srovnání s, klasickou školní pedagogikou, která předmět svého zájmu upíná především na oblast procesů souvisejících s osvojováním vědomostí a dovedností žáka, se sociální pedagogika zajímá o rozvoj osobnosti člověka, jeho sociálních vztahů k druhým, utvářením jeho sebepojetí, motivací k pozitivním životním hodnotám [...].“ (Remsová, 2011, s.7)*

Tedy to jsou principy práce spolku Divadelta, který využívá, vyjma nadřazenou sociální pedagogiku, divadlo ve výchově, jehož nástrojem může být již zmiňované divadlo fórum, čerpající z odvětví dramatu, sociologie, psychologie, filozofie, kultury a antropologie, pedagogiky, sociální patologie a může se v některých případech zlehka dotýkat i terapie.

1.2. Divadlo fórum ve službách Divadelty

Proč je dobrá cesta využívat kolektivní metodu divadla fóra k preventivním účelům a v čem tkví jakýsi kouzelný efekt? Ve sdílení. Ve sdílení problémů – účastníci Boalova² divadla utlačovaných získávají možnost podívat se na to, co je trápí

ve společnosti ostatních, mohou zjistit, že na těžké situace nejsou sami a že zdaleka nejsou sami, kdo má takový problém. Účastníci veřejně prezentují své názory, obavy, myšlenky, návrhy čímž se kolektiv třídy stává otevřený a buduje se tzv. přející pozornost a klima. Pokud přináší soubor (všeobecně řečeno) divadlo fórum do školního prostředí, většinou nenabízí možnost vytvoření vlastního příběhu dané skupiny, ale spíše se jedná o formu divadla fóra, kdy do školy přichází soubor s již hotovým příběhem, do kterého žáci mohou vstupovat. Když si škola objednává tento typ programu, dělá to většinou ze dvou důvodů. Buď chce pracovat na tématech, která třídu trápí, a divadlo je vnímáno jako prostředek řešení daného problému. Nebo se jedná spíše o snahu připravit děti na určitý typ problémových situací a nabídnout jim možnost konfrontovat se s tématy, která se jich aktuálně nemusí týkat, ale mohly by je v budoucnu zažít. Záměrem je vybavit děti do situací, s kterými si nemusí nutně vědět rady. (Moree, 2016, s.13-14) V divadlu fóru se divák stává činitelem, který přetváří příběh tím, že se stal přímým účastníkem fiktivních situací, s nimiž se může identifikovat a konfrontovat, čímž je přeměňován jeho dosavadní úhel pohledu nebo vlastní zkušenost. Divák tedy přehodnocuje aspekty dosavadního jednání svého i druhých.

Náměty programů Divadelty jsou voleny tak, aby byly příběhy co nejkompatibilnější s těmi reálnými. Tímto se účinnost programu zvyšuje, protože divák se může snáz s příběhem identifikovat. Může lépe pronikat do světa fiktivní postavy - rozumí jí a je mu blízká svým chováním. Chování postav v divákovi rezonuje, neboť je podobné tomu, které zná z vlastních přímých zkušeností (zažil to sám na sobě), ale i nepřímých zkušeností (setkal se s tím u někoho druhého). Divadelta vědomě nakládá s předpokladem, že ve složení obecnstva (respektive kolektivu třídy, pro kterou je program určen) se mohou vyskytovat jedinci, kteří jsou

² Augusto Boal je brazilský autor, režisér, experimentátor a zakladatel Theatre of the Oppressed (v překladu Divadlo utlačovaných), využívající principy kolektivního divadla a umožňující divákovi osvobodit se od pasivního pozorování a zapojit se do hry. Jednou ze známých technik divadla utlačovaných je právě divadlo fórum.

náchylní k útlaku nebo snáz ovlivnitelní. Stejně tak předpokládá, že se v řadách diváků budou vyskytovat agresori, manipulátoři, iniciátoři a provokatéři nebo se diváci již setkali s někým, kdo takové chování vykazuje. Proto jsou charaktery postav vystaveny tak, aby pokryly typické chování těchto jedinců a mohlo dojít k jasné identifikaci (přímé nebo nepřímé) a byl tak podpořen následující proces intervence v té části představení, kdy vstupuje na scénu divák a jedná v roli postavy z příběhu. Přestože se nestává, aby se v této části představení vystřídali všichni diváci (to z časových a kapacitních důvodů není možné), sledává Divadelta důležitou i tu „pasivnější“ formu tohoto typu divadla, kdy divák nevstupuje do přímé intervence – to znamená, že nejde hrát nebo nekomunikuje s herci či jokerem, ale je pouhým pozorovatelem programu. I tato divácky relativně pasivní forma divadla fóra je opodstatněná, jelikož pozorováním příběhu a jeho úskalím, pozorováním chování utlačitelů a manipulátorů nebo vyslechnutím a odpozorováním toho, jak se k celé situaci staví a vymezují spolužáci/vrstevníci, je důležité a slouží prevenci a výchově rovněž. Takto dochází alespoň ke konfrontaci s chováním postav v rizikových situacích. I pasivní divák se může ztotožnit s chováním postav, ze kterého může vyvodit důsledky a odnést si je do vlastního života.

V divadelní části divadla fóra je důležitý proces ztotožňování se a rozeznávání známého chování. Divák nemusí identifikovat pouze sám sebe jako ohroženého nebo jako iniciátora rizikových či krizových situací, ale může si uvědomit, že se s tímto typem chování potkal u druhých osob. Taková konfrontace může mít význam pro primární prevenci nebo může rozeběhnout proces sekundární prevence. Sekundární prevenci Divadelta nezaštiťuje v plné míře, spíše ji může svou interaktivitou podpořit nebo pomoci odhalit některé rizikové faktory. Následně tyto faktory ovšem neošetřuje, ale přenechává jejich řešení na povolanych pracovnících (třídní učitelé, školní psychologové, preventisté).

1.3. Hlavní myšlenky a záměr Divadelty

Hlavním principem a metodou programů Divadelty je divadlo fórum, jejím záměrem je přispět k lepšímu fungování naší společnosti. V článku pro Tvořivou dramaturgii jsem její fungování a cíle charakterizovala takto:

„Divadelta užívá aplikovaného dramatu a divadla ve výchově jako principu edukace ve specifických sociálních kontextech s očekáváním pozitivní změny.

Dosahuje toho formou interaktivního divadla, které se věnuje sociálně patologickým jevům, se zaměřením na primární a sekundární prevenci rizikového chování. Programy, které Divadelta nabízí, pokrývají nejožehavější sociální témata, se kterými se mladí lidé setkávají nebo ve svém životě řeší (agresivita a šikana, nástrahy internetu, porušování pravidel, lhaní, vznik závislosti, alkohol, xenofobie, finanční gramotnost, poruchy příjmu potravy, stáří a umírání atd.). Jednotlivá představení směřují k hledání cesty k porozumění a pozitivní změně. Svoji interaktivitou vyvolávají u většiny diváků silný prožitek, který se může stát impulzem směřujícím k sociálnímu učení, řešení problémů, kritickému myšlení, k verbální i neverbální mezilidské komunikaci, k autentickému učení a učení životem. Představení jsou koncipována tak, aby vycházela z reálných a autentických příběhů, kterým přes všechnu vážnost neschází dávka humoru. Tím se stávají pro diváka nejen uvěřitelnými a poutavými, ale zároveň tak podporují proces vzdělávání a prevence. Specifická skupina diváků může vycházet z vlastní zkušenosti a prožitek je tak silnější. Divadelta se přímo podílí na výchově a vzdělávání, její diváci se zase přímo podílí na představení. Tato kooperace funguje díky základnímu principu metody divadla fóra.“ (Půlpánová, 2020, s.38) A právě aplikováním divadla fóra v programech Divadelty si publikum může osahat metody a techniky dramatické výchovy, jejichž prostřednictvím se vzdělává. Mimo to získá divadelní a řekněme i vlastní herecký zážitek, čímž se divák edukuje formou tvořivě prožitkovou.

Zásadní je pro organizaci učení se zkušeností. Tuto silnou a efektivní metodu edukace plně využívá a je si vědoma, že dítě v rozhodujících letech svého života je odkázáno na to, co mu přinese a předloží autorita (rodič, učitel, dospělý). A právě jako je důležitý obsah sdělení, je důležitá i forma jeho předání. Metody dramatické výchovy jsou k tomu ideální, protože „*Skrze práci s příběhem, napětím, konfliktem a jednáním vedoucím k řešení problému jde o rozvoj především tvořivosti sociální, s výrazným rozměrem etickým. Dramatická výchova pomáhá utvářet vnitřně bohatou osobnost, vědomou si své hodnoty a zároveň otevřenou světu, schopnou sociálního porozumění a spolupráce. Staví na vlastní zkušenosti a prožitku žáka.*“ (Svozilová, 2001, s.4) Dle mého, by dramatické techniky a metody měly být zahrnuty do běžné školní výuky. Naneštěstí v našich školách dramatická výchova není běžný klíčový prvek edukace. Na základních školách je zcela běžná výuka výtvarné výchovy nebo hudební výchovy. Zamysleme se nad tím, kolik českých základních či středních škol má ve školním vzdělávacím programu vytyčené výstupy pro dramatickou

výchovu jako samostatnou a plnohodnotnou disciplínu? Obvykle je dramatická výchova (dále jen DV) zařazena do volnočasových aktivit, v lepším případě je součástí výuky v rámci českého jazyka a literatury, některé školy mají DV jako volitelný předmět nebo je jako předmět „po“ výuce. DV žáky vzdělává a rozvíjí stejně důležitou měrou (ne-li důležitější) jako jiné výchovy. Nejde ani tak o to, aby se žáci základních škol učili fakta o autorech dramatických her, historii divadla nebo dokázali převyprávět základní dějové linie divadelních her (stejně jako o to nejde ani v hudební či výtvarné výchově). Jde o rozvíjení praktických dovedností a osobnostní rozvoj způsobem umělecko-výchovným, respektive esteticko-výchovným. Odborně, a především profesionálně kvalifikovaných učitelů, kteří by mohli vyučovat dramatickou výchovu na školách je velmi málo a osvětlených ředitelů a škol, které mají ve svém vzdělávacím plánu zařazenou DV taktéž. Jelikož je ale efektivita praktického vzdělávání nezpochybnitelná a mimetická hra (hra v roli či hra ve fiktivní nebo modelové situaci) zásadní k plnému porozumění učiva nebo problému, dostáváme se zpět k hlavnímu tématu mé práce. Divadelta (jako soubor) na sebe přebírá tuto důležitou roli učitele/lektora/authority, aby pomohla a podpořila vzdělání nejen v oblasti dramatické (rozumějme jako činitele, který umožní žákům nahlédnout a zakusit tvořivé divadelní postupy), ale v první řadě výchovné a vzdělávací v oblasti primární a sekundární prevence sociální tematiky.

Jsem zastánce názoru, že člověk se může učit zkušeností v průběhu celého svého života, ale je známo, že k učení se zkušeností má největší potenciál dětský, prepubertální a pubertální věk. Myšlenku v tomto směru sdílí i Divadelta a je to důvod, proč navštěvuje ve větší možné míře základní školy a je orientovaná převážně na diváky prvního a druhého stupně. Nejedná se však o pravidlo. Spolek nabízí programy i pro dospělého diváka – jedná se o představení pro pedagogy či představení pro děti s rodiči. Soubor nezapomíná ani na střední školy a mateřské školy. Samostatný program vzniká i pro seniory. Hlavní cílová skupina Divadelta jsou však děti na základních školách.

Klíčovým záměrem spolku je ukázat svým divákům novou cestu k řešení sociálních krizových situací, jakými strategiemi lze o nich komunikovat a reagovat na ně. Divadelta klade důraz na profesionalitu a důkladnou všestrannou přípravu svých produkcí. Abych čtenáři předestřela, co tuto profesionalitu a přípravu zahrnuje, stručně vymezím důležité a pro Divadeltu typické hodnoty a principy práce.

Divadelnost:

Soubor klade důraz na divadelnost, protože se prezentuje jako umělecký spolek a svým divákům nabízí esteticko-výchovné hodnoty. V rámci projektů zachovává základní divadelní atributy, jakými jsou například používání kostýmů a rekvizit, hudby nebo využití funkčních scénografických prvků, jakými jsou mobilní opona - před kterou se hraje a která odděluje prostor hráčů od zákulisí. Soubor vytváří fiktivní školní či domácí prostředí pomocí stolů, židlí atd.

Kvalitní herecká práce:

Aby byly příběhy postav uvěřitelné, musí působit autenticky. To je trochu ošemetné, protože dětské postavy hrají dospělí herci. Je proto důležité, aby herci byli schopni o to víc herecky jednat jako dítě a jejich projev působil autenticky, tzn. co nejvíce se přiblížit chování takové věkové skupiny, pro kterou je program určen. Zároveň nesmí herecký projev působit infantilně. Všichni herci prošli hereckým vzděláním na DAMU.

Poutavý příběh:

Příběh je vytvořen tak, aby děti vtáhnul do děje, byl pro ně atraktivní a vzbuzoval v nich napětí, emoce, sympatie či antipatie. Zároveň je pro ně přizpůsoben, aby se s ním dokázali identifikovat. Při vytváření scénáře klade tým důraz na uvěřitelnou fabuli a promyšlenou práci se syžetem, tedy exponování důležitých situací, segmentování děje a vytváření situací, které jsou nosné pro divadlo fórum.

Vytyčení cílů programů:

Pro každý program je sestavena a neustále aktualizována škála dílčích cílů, ke kterým tým směřuje diváka v intervencích během programů. V praxi to vypadá tak, že každá interaktivní situace, do které divák vstupuje, má několik svých možných řešení, o kterých tým ví, a je na divákovi jakou cestu naplnění cíle si zvolí tak, aby byla funkční.

Vzdělanost v dané problematice:

Herci a především joker³ se orientují v problematice daného sociálně patologickém jevu a mají k němu nastudovanou potřebnou literaturu. Své vzdělání soustavně aktualizují, aby odpovídalo podobě současného stavu těchto jevů a jejich znaků. Díky tomu může tým komunikovat s divákem na nejaktuálnější úrovni.

Partnerský přístup:

Tým jedná s divákem na partnerské úrovni a buduje vzájemné naslouchání a respektování. Joker vytváří prostor pro sdílení názorů, nápadů, řešení. Stejně tak jak vnímavě přistupuje tým k divákům, chce, aby i diváci k sobě navzájem přistupovali partnersky.

Improvizace:

Improvizace je neodmyslitelně spojená s každým představením Divadelty. Žádné představení téže inscenace nemůže být totožné, jelikož konkrétní diváci na tutéž inscenaci reagují odlišně - liší se způsobem a mírou intervence, kterou divák nabídne v druhé části programu, kdy do děje sám vstupuje. Herci opouštějí naučené repliky scénáře a improvizují adekvátně k reakcím publika. Vlivem diváckých intervencí, se příběh logicky upravuje - tzn., že herci přizpůsobují děj a chování postav podle vnesených podnětů ze strany diváků.

Divácká aktivita:

Tým, a především joker podporuje a udržuje aktivitu diváka v tom smyslu, že s ním průběžně komunikuje, pokládá mu otázky, chce znát jeho názor, zajímá se o jeho pocity a důvody, co jeho stav způsobilo. Další aktivita diváka vyplývá z divadla fóra, kdy je on sám hybatelem děje.

³ Joker plní funkci průvodce představením. Je jeho důležitou částí, protože zajišťuje komunikaci mezi herci/postavou a divákem. Rozvíjí a vede komunikaci směrem k řešení problému ve fiktivním příběhu. Úlohu jokera budu dále rozebírat v 2. kapitole.

Aktuálnost:

Programy se zabývají aktuální sociální problematikou cílové skupiny. Tým se snaží co nejvíce herecky přiblížit charakteru dané věkové skupiny, používají jejich aktuální mluvu. Dále soubor sleduje společenské i mediální trendy, zajímá se o nové fenomény a následně to používá v programech za účelem navázání bližšího vztahu s divákem.

Otevřená komunikace:

Otevřená komunikace je spojena s vytvořením bezpečného prostředí. Tým mluví s diváky upřímně a totéž očekává i od nich. Díky tomu vzniká vhodný prostor pro diskuzi nad danou problematikou. Joker používá v komunikaci s divákem otevřené otázky, aby tím umocnil edukační efekt a divák našel odpověď nebo řešení sám.

Humor a nadhled:

Velmi důležitou roli v programech Divadelty hraje humor a nadhled. Nejen, že tyto dva faktory pomáhají divákovi získat sympatie k souboru, díky čemuž snáz navazují partnerskou vazbu, ale i to, že se divák cítí příjemně, a ne jako na přednášce o rizikovém chování. Tímto je opět podpořena tvořivá atmosféra a prostředí vhodné pro diváckou intervenci či diskuzi. V některých dějových situacích pomáhá menší vtíp odlehčit tíživou situaci, aby nebyl divák tolik zatěžkán negativní emocí.

Komplexní odbornost:

Tým je složen z odborně a umělecky vzdělaných profesionálů. Jsou kompetentní pracovat s divákem skrze umění pedagogicky, didakticky a metodologicky, psychologicky a empaticky. Již ve fázích příprav programů se s těmito aspekty pracuje a programy jsou koncipovány tak, aby co nejvíce odpovídaly sociální i věkové skupině publika. Při samotné realizaci programů je soubor schopen pracovat operativně a přizpůsobit se potřebám dané skupiny.

Poselství na závěr:

Po skončení druhé části programu, kdy dojde k nalezení lepších životních cest hlavního hrdiny, předstoupí celý tým před diváky. Každý herec sdělí své poselství, které v tématu nalezne a chce ho předat. Výše popsané plní funkci připomenutí hlavní preventivní myšlenky a toho, co má tým v úmyslu, aby si divák z programu odnesl.

Široké spektrum nabídky programů:

Protože je Divadelta motivovaná pozitivními účinky své práce, chce nabídnout škálu programů širší řadě věkových skupin, a to od mateřské školy až po střední školy, přes skupinu dospělých k seniorům či směrem k dětem z dětských domovů.

1.4. Vznik Divadelty

Divadelta byla založena v roce 2009 a její zakládající tým Jitka Rosenová (tehdy Říčařová), Hana Vrbová a Jakub Šebesta jsou jejími stěžejními členy i dnes. Celý tým prošel studiem na DAMU, přičemž většina má magisterské vzdělání z Katedry výchovné dramatiky (dále jen KVD) či Katedry alternativního a loutkového divadla (dále jen KALD). Prvotní impuls a zájem založit skupinu věnující se profesionálně divadlu fóru vzešly právě na půdě KVD, kdy na katedře studoval již zmíněný Jakub Šebesta – v té době znalý metod a technik divadla fóra na Masarykově univerzitě v Brně pod vedením Lenky Remsové, který byl strůjcem celého nápadu založit soubor. Jakubův koncept spolužáky dostatečně zaujal. Celou iniciativu založení spolku navíc podpořil předmět na KVD zvaný „Divadlo ve výchově“, který společně absolvovali – zde je studijní disciplína silně zaměřena na divadlo Augusta Boala a jeho divadlo utlačovaných, přičemž jednou z metod je právě divadlo fórum.

Na tomto základě vytvořila skupina vlastní představení řešící problematiku šikany. Podle slov Jakuba Šebesty v sobě představení neslo podobné postupy, jaké Divadelta užívá i dnes. Rozdíl byl například v tom, že programy měly více povahu interaktivní dílny s přidanými aktivitami nebo že postava jokera byla samostatná úloha a herec se soustředil pouze na tuto práci. Dnes plní joker v Divadeltě dvě úlohy současně, a to jak hereckou, tak jokerovskou (vzhledem

k dlouholeté praxi to je pro herce zvladatelný úkol, kdy dokáže tyto dvě roviny vzájemně separovat a pro diváka je čitelné, zda k nim mluví postava či joker). A právě vytvoření tohoto projektu dalo vzniknout v roce 2007 souboru Stelo gambo⁴, kde působila skupina spolužáků z KVD v čele s již zmiňovanými zakládajícími členy, obohacená o další kolegy. Soubor pod tímto názvem působil v prostorách Kulturního centra Zahrada v Praze, kde se pokoušel zviditelnit a prorazit v oblasti divadla ve výchově a vzdělávání. Díky finančnímu grantu, který soubor získal, a potřebným kontaktům (umělci, produkční, pedagogové, apod.) mohl soubor pracovat a postupně si získávat své diváky a odběratele. V rámci studia na KVD vytvořil Jakub Šebesta další projekt, tentokrát na téma alkohol, který byl zařazen do repertoáru (toto představení má spolek v nabídce dodnes).

V prvních etapách souboru Stelo gambo šlo členům především o prezentaci svého specifického a v té době neotřelého přístupu v oblasti primární prevence a vzdělávání dětí. Nabízeli zdarma představení školám, učitelům, preventistům, sociálním pracovníkům atd. (finance čerpali z grantu a spolupráce s KC Zahrada). Záměrem bylo rozšířit povědomí o interaktivním metodickém způsobu práce a o mladém souboru, který inovativním a interaktivním způsobem pracuje přímo s divákem. Dalším cílem bylo přesvědčit klienty/odběratele, že pomocí divadelních postupů lze účinně předcházet sociálně patologickým jevům a jedná se o efektivní metodu práce s dětmi.

Jelikož tento typ programů své diváky a pozorovatele skutečně zaujal, neboť v něm viděli náležitý potenciál, soubor získával pozitivní hodnocení a vzbudil zájem. Postupně vznikaly projekty s dalšími tématy (například problematika drog) a v roce 2009 se soubor rozhodl udělat krok k další gradaci a rozšířil své možnosti založením občanského sdružení, tentokrát již pod názvem Divadelta⁵.

Aktuálně již Divadelta není sdružení, ale zapsaný spolek (z.s.)⁶. Další možný posun a krok dále je v tuto chvíli potenciální založení obecně prospěšné společnosti (o.p.s.).

⁴ Italsky lodyha. Metafora a připodobnění divadla ve výchově - lodyha po celé své délce stonku nese poslopně listy. Listy na ní postupně rostou, rozvíjí se, fotosyntetizují, profitují. Lodyha jim dodává potřebné živiny z kořenového systému.

⁵ Název vznikl složením slov „divadlo“ a „delta“. Divadlo je jako delta řeky čili mnoho přítoků směřující k jedinému cíli, a tím je moře zážitků.

⁶ Změna občanského sdružení na zapsaný spolek souvisí se změnou občanského zákoníku – všechna sdružení se stala zapsaným spolkem.

1.5. Tým Divadelty

Soubor nebo možná přesněji řečeno tým (slovo „tým“ shledávám jako komplexnější, neboť členové Divadelty nejsou pouhými herci, ale zajišťují chod, organizaci celého spolku a jsou tvůrci programů), je zcela logicky sestaven z řad absolventů DAMU, přičemž větší část členů jsou studenti z KVD.

Proč je to logické? Protože studenti KVD znají efektivitu dramatické výchovy a její pozitivní dopady na vzdělávání, výchovu, osobnostní rozvoj a socializaci dětí/diváků, se kterými pracují pomocí divadelních metod a technik v rámci svých programů. Je tedy zcela přirozené, že členové týmu jsou zaujati tvořivým a interaktivním způsobem práce s diváky, který je navíc dominantně postaven na přesahu do prevence rizikového chování. Dramatická výchova je v základu založena na rozvoji a vzdělávání svých účastníků divadelními prostředky. Členové Divadelty se rozhodli profesionálně věnovat právě rozvoji dětí, mladých lidí i dospělých. Chtějí jim prostřednictvím fiktivního divadelního příběhu pomoci učit se účinně řešit konflikty a problémové situace či porozumět mezilidskému chování v defenzivě i ofenzivě (můžeme použít také výraz oběť a agresor, ale toto označení neshledávám jako plně dostačující, protože v některých programech Divadelty nejde pouze o oběť a agresora, ale o to, že oběť se v příběhu může do krize dostat i svým vlastním rizikovým chováním).

Motivace a pocit smysluplnosti takovéto práce se jeví natolik silnými, že soubor funguje již přes deset let a má stále progresivní povahu, tzn. nestagnuje na zaseté a osvědčené úrovni, ale má umělecký, praktický i výchovný potenciál směrem k inovacím a zlepšování programů i celkovému chodu organizace.

Ve složení týmu Divadelty tkví velká výhoda v tom, že je tvořen z umělecky vzdělaných osob, působících nejen ve spolku, ale i v oblasti kultury a školství. Můžeme vycházet z toho, že soubor je vybaven schopnostmi hereckými, režijními, dramaturgickými, scénografickými, ale i pedagogickými. Členům k výše zmíněným schopnostem napomáhá pracovní plán organizace, ve kterém převládají programy pro školy v dopoledních hodinách. Díky této struktuře má tým možnost se věnovat dalším aktivitám ať už jako profesionální herec, klaun, lektor či pedagog na základní nebo základní umělecké škole.

Složení týmu:

MgA. Jitka Rosenová

Vystudovala speciální pedagogiku na Univerzitě v Hradci Králové, poté pokračovala v magisterském studiu na KVD DAMU. Je jedním z pilířů Divadely a působí v ní jako umělecká ředitelka a herečka. Mimo spolek pracuje jako zdravotní klaun a věnuje se dalším vlastním divadelním a projektům a lektorování.

Mgr. Zdeněk Grečnár

Své odborné vzdělání získal při studiu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a bezmála dokončeném magisterském studiu na KVD DAMU. V Divadeltě působí jako herec a od roku 2019 i jako její předseda. Dále pracuje jako zdravotní klaun a má letité zkušenosti v pedagogice na základní i základní umělecké škole. Ve volném čase se věnuje umělecko-terapeutickým aktivitám.

MgA. Hana Vrbová

Hana vystudovala rovněž Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy a společně s Jitkou Rosenovou KVD DAMU. Mimo Divadeltu působí jako produkční a vedoucí workshopů ve Švandově divadle.

MgA. Markéta Dvořáková

Vystudovala KALD DAMU. Je profesionální herečkou a působí v několika hudebních kapelách. Aktuálně studuje doktorské studium na KALD DAMU.

MgA. Mariana Čížková

Mariana je rovněž absolventkou KALD DAMU. Mimo Divadeltu působí jako herečka divadla D21, Studia Damúza a je lektorkou divadelních kurzů a dílen. V současné době studuje doktorské studium na KVD DAMU.

MgA. Jakub Šebesta

Vystudoval Pedagogickou fakultu Masarykovy Univerzity v Brně a KVD DAMU. Současně s Divadelťou pracuje jako pedagog na ZŠ Štěpánská v Praze. Je lektorem divadelních a hereckých kurzů. Divadlu fóru se věnuje i mimo spolek.

MgA. Josef Rosen

Rovněž vystudoval KVD DAMU v ročníku s Jakubem Šebestou, Jitkou Rosenovou a Hanou Vrbovou. Dále pracuje jako zdravotní klaun. Kromě klaunování se žíví jako herec a lektor vzdělávacích kurzů pro dospělé.

BcA. Veronika Půlpánová

Je herečkou souboru od roku 2018. Na Vyšší odborné škole Evangelické akademie v Praze vystudovala sociální a speciální pedagogiku. Je absolventkou bakalářského studia na KVD DAMU, kde v současné době ukončuje magisterský obor. Dále pracuje na základní umělecké škole.

Mgr., MgA. Martin Sedláček

Je externí odborný psychologický poradce Divadelty. Vystudoval psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a KVD DAMU. Pracuje jako přednášející psychologie na KVD DAMU. Jeho hlavní pracovní činnost je soukromá terapeutická praxe a privátní koučování.

2. FUNKČNÍ MECHANISMY DIVADELTY

V předchozí kapitole popisují na jakých pilířích Divadelta stojí a co je podstatou její práce. V druhé kapitole se zaměřuji na to, jak organizace pracuje a v čem spočívají specifické metodické postupy, které jsou založené na osvědčených technikách a dlouholetých zkušenostech. Pečlivě připravené, promyšlené a prokonzultované strategie, které jsou v rámci programu použity, jsou nezbytné k tomu, aby členové týmu/herci mohli předstoupit před publikum. Kromě stanovení hlavního cíle programu a vymezení problematiky daného sociálního tématu, je stěžejní děj příběhu, jenž s sebou nese prostor pro interaktivní část fóra⁷.

2.1. Příběh a postavy

Stěžejním faktorem programu je funkční příběh, jenž je autorsky tvořen na míru konkrétnímu rizikovému jevu. V dějové linii členové tvůrčího týmu pracují se záměrem, kdy děj dramaticky eskaluje směrem ke zhoršení až zásadnímu ovlivnění života hlavní postavy. Mluvíme o konfliktním příběhu, který je předem vytvořený. Zde je rozdíl oproti klasickému boalovskému divadlu fóru, ve kterém si příběh tvoří sami účastníci programu. Divadelta přináší hotový dramatický příběh, který čerpá z původní mimoliterární látky. Vzniká autorsky pro vymezenou věkovou skupinu a jejich potřeby. Některé projekty vznikly na míru podle požadavků konkrétní školy (např. program s názvem Připojená, o kterém je psáno ve třetí kapitole), jiné vznikly na základě obecné potřeby se danému problému věnovat a ztvárnit ho jako příběh pro divadlo fórum.

Pro dosažení výchovného efektu je v ději důležité poměrně přesné zachycení potřeb a zájmů postav tak, aby působily úměrně autenticky k cílové skupině a divák měl díky tomu pocit, že se takový příběh může odehrát i v jeho škole. Samozřejmostí je uvěřitelnost. Jde o to, aby inscenace nepůsobily mentorsky ani nepřiměřeně neoslňovaly neadekvátními exkluzivními uměleckými prostředky. Děj je čitelný, divákovi srozumitelný, koresponduje s věkem a životními zkušenostmi, se kterými se běžně setkává. Součástí dějové linie jsou i krizové momenty. Do těch se dostává hlavní postava vinou svého rizikového chování - to vychází z reálného chování dětí

⁷ Dále budu pod označením „fórum“ zkráceně nazývat druhou část programu, která je věnována přímé interakci s divákem a dochází v ní ke vstupování diváka na jeviště.

v dnešním světě. Přestože je příběh uměle vytvořen, rizikové chování v něm působí co nejvíce autenticky vzhledem k cílové skupině. Zároveň je nutné vystavět dějovou linii tak, aby odpovídala schopnostem i zájmům diváků a ti byli schopni nad příběhem kriticky uvažovat, zvládli rolovou hru a dokázali kooperovat s jokerem a herci.

Záměrem konfliktního příběhu je nabízet situace, které obsahují nějaký problém, čímž podněcují diváka k uvažování nad postavami. Tento problém nebo také konflikt má za účel provokovat, vyvolávat diskuzi a zapříčinit proces řešení problému.

Divadelní příběhy nejsou obsáhlé vzhledem k délce. Mívají kolem třiceti až čtyřiceti minut, tudíž je zapotřebí, aby byl příběh přehledný, dobře čitelný a divák se s ním mohl rychle identifikovat. Potřeba vystavět poutavý a zároveň autenticky konfliktní obsah, na tak malé ploše, v sobě nese úskalí v podobě náchylnosti k tzv. klišé. Pod nálepkou klišé, si můžeme představit například banální problém (pseudoproblém nebo problém, který je v daném okamžiku „ohraný“, řekněme módní a široce využívaný, až zneužívaný, protože „frčí“). Klišé se do značné míry může stát i stereotypem, kterému nakonec není přisuzována taková míra pozornosti, kterou by zasluhoval. Takovým modelem jsou známé a vyskytující se školní problémy spojené například s mainstreamovými znaky šikany nebo ilegálním popíjením alkoholu apod. Mezi dva zcela konkrétní příklady takového klišé patří krádež svačiny nebo alkohol na školním výletě. Oba tyto motivy Divadelta ve svých příbězích používá. Je ale otázkou, kde v takovém případě klišé začíná a kde končí? Zda se jim skutečně v dějové linii divadla fóra vyhýbat či je naopak používat a poukázat na ně z jiné perspektivy? Zde je důležité jejich senzitivní zpracování do takové podoby, kdy problém nepůsobí banálně nebo vtíravě, ale pouze důvěrně vyobrazí známou situaci. Jedno je jisté, ať už se používají „otřepané motivy“ či nikoliv, je nezbytné zachovat jejich aktuální podobu a realističnost celého problému. Pokud herci a joker udrží autenticitu situace a jejich reakce nebudou přehnaně expresivní, pak efektivně zafunguje i taková situace, která v sobě nese zmíněné klišé. Hranice, co za klišé můžeme nebo nemůžeme považovat, je pro tento druh práce s příběhem tenká. Rozhodně není záměrem Divadelta do hlubin povrchních motivů spadnout, zároveň potřebuje pracovat s takovými atributy, které budou pro konzumenty známé a dobře uchopitelné - jednoznačné. Dějové situace musí mít potenciál rychle a jasně ilustrovat daný problém nebo efektivně a rychle přispět k pochopení daného tématu.

Za takových podmínek už ovšem hovoříme o „funkční typičnosti“- v ní se využívá takových motivů, které jsou typické pro zvolenou situaci.

Přesto nesmíme zapomínat na to, že musí být dodržena aktuálnost. Soubor o výše popsané „hrozbě“ ví, a proto své preventivní programy průběžně aktualizuje - pakliže tím shledá, že se do představení již některé aspekty nehodí, nebo neodpovídají současnému stavu a přestávají plnit svoji funkci, je navržena funkční alternativa. Příběh je díky takovému postupu stále aktuální a naléhavý pro svého diváka.

Divadlo fórum v podání Divadelty vyžaduje specifickou práci s příběhem. V první řadě zachycuje pouze výseč ze života hlavního hrdiny, a sice tu část, která je podstatná pro realizaci fóra. Děj začíná expozicí⁸, kde se představí postavy, prostředí, kde se pohybují, a divák pochopí základní vzorce vztahů a charakterů. Příběh má výrazného hlavního hrdinu, který je v interakci s vedlejšími postavami. Na expozici navazuje kolize, v níž se objevují první problémy a publikum odhalí okolnosti potřebné k pochopení a porozumění smyslu vyvrcholení neboli krizi, kterou je dějová linie zakončena. Do krize přerůstá napětí z předešlé části a jde v ní o to, aby měla na diváka emocionálně silný vliv a zůstala pravdivá. (Morganová, Saxtonová, 2001, s.26-27). V podání Divadelty krizi plní takové události, jako například smrt jedné z postav, útěk hlavního hrdiny z domova, bezvědomí spolužačky po pádu ze schodů, které zapříčinil hlavní hrdina, násilné vniknutí lupiče do bytu hlavní hrdinky apod. V připravené části inscenace je v tomto okamžik příběh hlavního hrdiny ukončen. Úlohu katastrofy (rozuzlení) můžeme svým způsobem připsat druhé části programu, a sice fóru, kdy se příběh opakuje (buď celý, nebo jen jeho část). Divák jedná za postavu tak, aby krize byla vyřešena respektive, aby vůbec nenastala. Řešení iniciované publikem se používá v částech kolize a končí před původní krizí. Znamená to, že inscenace neobsahuje peripetii ani katastrofu. Přesto nekončí zcela krizí. Poté, co divák absolvuje druhou část programu, můžeme říci, že má fórum svým způsobem podobnou funkci jako reflexe ve školním dramatu, tzn. do určité míry může odpovídat tomu, co Aristotelés nazývá katarzí⁹.

⁸ K určení dramatické struktury používám známý aristotelský oblouk: expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa.

⁹ Katarze z řeckého *katharsis*, očištění. Je spjata s dramatickým prožitkem (ohrožení, zlo), po kterém následuje vnitřní očista člověka.

Syžet bývá v inscenacích většinou uspořádán chronologicky. V repertoáru souboru se ovšem najdou i výjimky, kdy je fabule podávána retrospektivně. Syžet se soustředí na jednání hlavní postavy a to, co ji ovlivňuje a vede ke krizovému momentu. Mezi scénami jsou časové rozestupy, které na sebe bezprostředně nemusí navazovat. Je to z důvodu urychlení děje. Příběh zobrazuje stěžejní situace nutné k porozumění, konfrontování a identifikaci diváka. Aby vše zůstalo čitelné a plynulé, musí být takové i předěly mezi jednotlivými scénami. Plynulost zajistí sehranost a připravenost herců. Čitelnost nové situace obstará sama postava tak, že z jejich slov je zcela pochopitelné, že se děj posunul v čase nebo se postava ocitla na jiném místě apod. Pokud potřebuje soubor v ději učinit markantnější skok, postava může osvětlit situaci monologem, ve které vypráví, jak daný úsek proběhl a jak se události vyvinuly. Ačkoli dějová linie není obsáhlá, soubor ve svých inscenacích dbá na divadelnost, příběhovou kontinuitu, pestrost i zábavnost.

Divadelta v závěrech svých programů disponuje dvěma možnými způsoby konců příběhů. Zde jde o to, jak pro diváka příběh dopadne respektive, v jakém momentě skončí a kam až mu bude odhalen. V první části divadla zhlédl divák jasný konec - vrchol krize. Následně vlastní intervencí zvrátil negativní osud hlavního hrdiny. A v nyní se dostáváme k první variantě ukončení příběhu - příběh je napraven, hrdina zachráněn, krize nemohla nastat díky zásahu diváků a hrdina šťastně svůj příběh ukončí. Poté následuje závěrečná reflexe s jokerem, posláním na závěr od souboru a program končí. Tato varianta se používá u mladšího obecnstva. Ovšem pro starší může závěr příběhu vypadat i tak, že mu soubor ukáže mnohem víc, a sice jak by mohla situace okolo hlavního hrdiny vypadat, kdyby se intervence (která samozřejmě již úspěšně proběhla) neuskutečnila a příběh běžel stále v původní linii (například hlavní hrdinka bojuje v nemocnici od život a vztahy v rodině se vlivem toho zcela přetrhaly). Po ukázkce „jak by to vypadalo, kdyby se nic nezměnilo“ teprve následuje krátká reflexe a poselství závěrem, které opět program ukončuje.

Pro aplikování připraveného příběhu v divadle fóru jsou zásadní postavy. Fungování diváckých výměn je podmíněno postavou, která vykazuje rizikové chování nebo je obětí nějaké formy útlaku. Je důležité, aby postava vzbudila sympatie diváků, mohli se s ní identifikovat a měli motivaci jí pomoci. Vedlejší postavy plní negativní funkce (agresori, manipulátoři, utlačovatelé, podněcovatelé) nebo neutrální funkce. Neutrální postavy mají ve fóru významné místo – postavy jsou natolik neutrální,

aby je dítě v roli dokázalo použít jako nástroj své taktiky. Pakliže je divákova strategie funkční (to vyhodnotí herec nebo joker), může postava v rámci improvizace a svého charakteru přestoupit na stranu hlavní postavy a pomoci jí v hledání lepší cesty. Charaktery postav jsou vystavěny tak, aby byly co nejvíce podobné přítomným dětem (v obecném měřítku) - používají stejný jazyk, kopírují typické chování dané věkové skupiny v kolektivu nebo s dospělými, mají podobné záliby. V příběhu je dodržena čitelnost charakterů, a z toho důvodu se soubor uchyluje k výběru známých typů charakterů (Soňa: milá, ale tichá, málo průbojná, přála by si zapadnout do party. Anežka: veselá, živá, naivní, chce být slavná. Robert: podvádí, uplácí, cítí se být vůdcem party). Pro ještě přesnější charakteristiku slouží postavám kostýmy, které plní úlohu znaku odrážející povahu nebo věk postavy. Vzhledem k tomu, že ve většině inscenací hrají herci více rolí, jsou kostýmy stěžejním identifikačním faktorem. Při výběru kostýmu herci počítají s tím, že nějakou jeho část předají před výměnou ve fóru divákovi, který na jeviště vstupuje - předáním kostýmního znaku (batoh, čepice, korále, šátek apod.) se divák stává jednoznačně onou postavou.

2.2. Divadlo fórum a jeho metody používané v Divadeltě při práci s dětským divákem

Divadlo fórum je jedna z nejdůležitějších technik Augusta Boala díky své schopnosti klást divákům ty správné otázky a vyvolávat v nich negativní pocity, které vzbudí reakci. Otázky vyvolané konfliktním příběhem a podněcené jokerem vedou k takové reakci, kdy má divák potřebu jednat za protagonistu (utlačovaného) a v diskuzi nebo přímým jednáním na jevišti pátrat po strategiích, jak se útlaku v zobrazené situaci vzepřít nebo jakou cestu směřující k napravení zvolit. (Remsová, 2011, s.44) Lenka Remsová cituje A. Boala, který popisuje, co se odehrává v této reakci: *„Diváci – skuteční lidé – vnikli do onoho posvátného estetického prostoru a tady se jejich život rozdvojil. Jednak fungovali jako oni sami – a jednak představovali určitou postavu. Rozdvojený život – oni a jejich představy – se stal mnohem srozumitelnější. Každá osoba se rozdvojila – každý coby herec se mohl, režírovat sám, vymyslet si své vlastní cesty, vlastní řešení. V těch představách si mohl každý vyzkoušet jednání použitelné pak i ve svém skutečném životě.“* (Remsová, 2011, s.48)

V divadle fóru je důležité, aby řešení situace přinášel divák. V představeních Divadelty tomu není jinak. Aby odpověď našlo samo dítě, je důležité už jen proto, že se jedná právě o preventivní program. Využívání divadla fóra s dětským divákem je velmi specifická práce. Vyžaduje značné zkušenosti v oblasti pedagogiky, psychologie a v neposlední řadě vyžaduje i znalost problematiky specifických sociálně patologických jevů, vyskytujících se v dětském prostředí. Mimo to je zapotřebí znát aktuální sociální i sociokulturní dětskou sféru, orientovat se v ní a programy podle toho aktualizovat. V divadlu fóru je podstatné být otevřený partnerské komunikaci mezi divákem a týmem a schopnost rychle vybudovat a udržet tuto komunikaci na úrovni vzájemného respektování, důvěry. To je úkol nejen pro jokera, ale i pro celý tým.

Divadelta nabízí možnost intervence prostřednictvím divadla fóra trojím způsobem. První a nejčastější varianta - diváci zhlédnou celý příběh, poté s jokerem vedou diskusi a následně je zahájena intervence prostřednictvím fóra v podobě chronologického zopakování příběhu. Program končí nalezením lepšího řešení původního příběhu. Druhá možnost je velmi podobná té první s tím rozdílem, že na závěr programu sehrají herci ještě poslední scénu zobrazující drtivý dopad hlavního hrdiny, který zapříčinilo jeho rizikové chování. A poslední, nejméně častá varianta spočívá v zařazování výměn v průběhu celého programu. To vypadá tak, že program není jednoznačně rozdělen na dvě části „příběh a fórum“, ale divák vstupuje do přímé intervence již v prvních částech programu, jedná za postavu, čímž pomáhá postavě se jasně vymezit vůči okolnostem, které na ni působí.

Metody, které Divadelta využívá k nasměrování diváka k vytyčenému cíli, jsou upraveny tak, aby je chápal dětský divák, proto se v některých ohledech odchylojí od boalovského způsobu divadla fóra. Hlavní metody Divadelty jsou:

Hra s pravidly

Úvodní aktivizační hry a cvičení před začátkem představení, které se v boalovském divadle fóru uplatňují, pomáhající divákům dostat se do problematiky divadla utlačovaných, Divadelta nevyužívá v plném rozsahu. Ponechala si ovšem metodu aktivizační hry s pravidly. Pracovně tuto hru označuje jako „škálu“¹⁰, která má

¹⁰ Hra spočívá v tom, že členové souboru pokládají jeden po druhém divákům otázky (tematicky a citlivě volené), na které je možné odpovědět ano či ne. Pokud je odpověď na otázku ano, divák se postaví. Pokud ne, zůstává sedět. Na otázky odpovídá každý sám za sebe a odpovědi nikdo

několikerou funkci. Zaprvé – psychosomaticky aktivuje diváky. Zadruhé - tematicky nasměřuje uvažování diváků. Zatřetí – nabídne týmu představu o tom, v jaké „sestavě“ se třída nachází - tzn. kdo má jaké zkušenosti, koho se téma dotýká obecně nebo koho konkrétněji, kdo se s tématem ještě nesetkal atd. Souboru tyto poznatky umožní se předpřipravit na způsob vhodného pracovního postupu a komunikace s danou školní třídou (diváky). Začtvrté - nabídne přehledné hodnocení o klimatu dané třídy nejen týmu a žákům, ale i učitelům. Aktivizační hra nastartuje proces interakce, otevřenosti. Díky těmto vlastnostem je „škála“ v souboru oblíbená a využívána na začátku všech programů.

Proč organizace do programů nezahrnuje další hry a cvičení, je především z důvodů časových. Program zabere dvě vyučovací hodiny bez přestávky a pro školu je obecně schůdnější, aby takový mimořádný program byl kratší časové dotace a nemusela se kvůli němu rušit celodenní výuka s následným dotahováním učiva. Kratší varianta nabízí kompromis mezi absolvováním důležitého preventivního programu a plněním běžné náplně hodin na základní škole.

Diskuze

Diskuze neboli dialog dvou a více osob, kteří hledají řešení určitého problému. Nejedná se přednášku o rizikovém chování. Divadelta užívá diskuzi především prostřednictvím jokera a v některých případech vede krátkou diskuzi i sama postava. Členové týmu se zajímají o divákovy myšlenky, které ho v souvislosti s příběhem a tematikou napadají. Společně si kladou otázky a hledají na ně odpovědi. Jak již bylo řečeno, jedná se o diskuzi na partnerské úrovni a soubor včetně jokera rozvíjí a podporuje uvažování nad tématem směrem k divákům a diváci opět rozvíjejí myšlení směrem k souboru. Diskuze je v každém momentě autentická a soubor je v ní přítomen teď a tady. Je ovšem důležité, aby soubor věděl, k jakým cílům směřuje diskuze - čímž dojde k dosažení naplnění záměru primární a sekundární prevence v představení. Diskuze nabízí prostor pro společné sdílení názorů, vymezení se vůči problému, seberozvoj a edukaci. Rozvíjí kritické myšlení a podněcuje otevřenou komunikaci nejen s dospělým (členové souboru), ale i s vrstevníky.

nekomentuje. Soubor vyjadřuje o odpovědi zájem (převážně nonverbálně), děkuje za odpovědi. Příklad tematicky a citlivě volených otázek: Mám svého oblíbeného youtubera? Už jsem se někdy stěhoval? Mám ve škole dobrého kamaráda? Je pro mě důležité, co si o mě ostatní myslím? Atd.

Divadelta nepoužívá diskuzi pouze ve vstupech s jokerem, ale může probíhat ve třech úrovních, a to s jokerem, s postavou (sama postava se diváků ptá na jejich názor, hledá odpověď na věci, kterým nerozumí, vede s nimi dialog). Nebo mohou vést diskuzi s diváky i sami herci¹¹ v osobní rovině (zpravidla na začátku nebo konci programu). Diskuze z pozice jokera nebo postavy jsou více na bázi umělecko-edukační. Diskuse z pozice herce, jakožto člověka, který stojí před divákem ve své nejčistší podobě, bývá pro svoji ryze osobnostní rovinu významnější a tyto, byť krátké momenty, jsou pro diváka i herce emočně silné.

Jednání a hra v roli

Divák není pouze pasivní, ale vstupuje do hry. Prostor pro aktivitu diváků se nabízí v rizikových momentech příběhu – ty diváka dráždí a motivují ho k vlastnímu jednání se záměrem děj ovlivnit směrem k pozitivní změně. Soubor s diváckou aktivitou počítá a je žádaná. Situace v příběhu jsou dramaturgicky vystavěny tak, aby osoby v hledišti měly potřebu děj zastavit - to sní udělat prostřednictvím tlesknutí a vyslovením hesla „stop“. V tento moment se otevírá prostor pro diváka, který vstoupí do fiktivní situace a sám za postavu jedná se záměrem změnit nebo ovlivnit následující děj. Jednání v roli má několik pravidel¹², se kterými je divák předem seznámen prostřednictvím jokera. Během probíhající výměny jde původní herec¹³ stranou a sleduje situaci zvenčí, je připraven všechny nově vnesené podněty použít v následujících situacích. Ve způsobu, kterým pracuje Divadelta, se výměny dějí v těch místech scénáře, kde s tím soubor pevně počítá, tzn., že jsou předem vybrány konkrétní situace a je určeno i jakou postavu je možné vyměnit (hlavní nebo vedlejší postava – podle toho, kdo může děj skutečně ovlivnit a zůstane zachován charakter postav). Tyto předem vybrané situace bývají zpravidla v těch místech, kdy postava učinila zásadní chybu ve svém jednání. Občas se stává, že divák má chuť zastavit situaci i v jiných místech děje. V těchto případech joker vyslechne názor diváka a vyhodnotí, zda s touto myšlenkou může děj pokračovat a být jí ovlivněn, nebo jestli se jedná o názor neslučitelný s dodržením pravidel fóra

¹¹ Pod označením „herec“ míním výhradně člena týmu Divadelty. Toto označení se nevztahuje na pojmenování diváka v roli.

¹² Pravidla jsou:

Dodržení charakteru postavy. Neexistuje náhoda (nepůjde náhodou kolem nová postava a nepomůže, pokud se tak nestalo i v původním ději). Nepoužívá se násilí slovní ani fyzické nebo vulgarita.

¹³ Jako původního herce označuji člena týmu, které hrál postavu před tím, než ho divák vystřídal.

či příběhu. V boalovském typu divadla fóra s dospělými by nemusely být pevně dány konkrétní momenty výměn a diváci by mohli intervenovat relativně kdykoliv. Takový model by ovšem s dětským divákem mohl způsobit prodloužení doby trvání programu a neměl by jasné mantinely, které by jednoznačně děj vymezily. Práce s dětským publikem je oproti tomu více konkrétní a jednoznačná - čímž napomáhá čitelnosti.

Hra v roli může mít dvě podoby. První a nejčastější (zároveň nejúčinnější) způsob je ten, kdy divák sám přebere charakter postavy a jedná za ni na jevišti. Druhým způsobem je kolektivní hra v roli¹⁴, kterou joker volí ve chvílích, kdy by měl být divák vystaven nekomfortní situaci a mezi diváky není nikdo, kdo by chtěl dobrovolně výměnu odehrát. V tomto kontextu můžeme hovořit o třetí variantě "výměny", nejedná se však o diváckou hru v roli - divák pouze radí původní postavě, jak se má zachovat a co má dělat. Herec převezme tyto podněty a použije je v následující hře. Tento způsob může joker opět zvolit, pokud by přímá divácká účast na jevišti znamenala nepříjemné pocity.

Nabídka tvořivosti a bezpečí intervence

Od diváka je vyžadována tvořivost v oblasti vymyšlení funkčního mechanismu, který ovlivní chování původní postavy nakolik, že nedojde ke krizové situaci. Systém práce Divadelty je tomto ohledu takový, že divák nejprve řekne jokerovi svůj názor nebo nápad, který by rád na jevišti vyzkoušel – to je rozdíl oproti divadlu s dospělými, kdy divák svůj nápad většinou rovnou zahraje bez jeho předešlého zveřejnění či konzultování s jokerem. Spolek volí variantu prvotní verbalizace z toho důvodu, aby jednak zabránil dětskému prvoplánovému exhibování na jevišti a aby bylo citlivě ošetřeno to, že dítě nepůjde na jeviště vyzkoušet takový mechanismus, který je podobně rizikový jako chování hlavního protagonisty či antagonisty¹⁵. Dále toto veřejné prezentování nápadu před výměnou umožní dítěti si svůj plán přesně formulovat, pojmenovat a vysvětlit strategii, proč a jakým způsobem chce jednat. Předstoupit před celou třídu na jeviště, být v roli postavy a prezentovat svůj nápad je těžká situace. To, že si dítě svůj plán předem prodiskutuje s jokerem,

¹⁴ Kolektivní hra rolí znamená, že s hercem neinteraguje ani přímo neintervenuje jeden divák na jevišti, nýbrž vícero diváků z bezpečí svých sedadel, kteří společně jednájí za jednu postavu, a to pouze slovně. Herec, se kterým je interakce navázána, jedná s kolektivní postavou, jako by komunikoval s jedním člověkem.

¹⁵ Protagonista je označení pro postavu utlačovaného. Antagonista je označení pro postavu utlačovatele.

případně čerpá z rad a nápadů zbytku třídy, mu pomáhá najít pocit bezpečí a jistoty. Navíc ho prvotní verbalizace ušetří negativní kritiky ze strany spolužáků, kteří se mohou jeho ztvárněnému nápadu vysmát, pakliže by jej zhlédli přímo v akci. Úkolem jokera je nasměrovat dítě tak, aby jeho návrh na změnu situace byl funkční a nebyl rizikový jak z pohledu příběhu, tak z pohledu klimatu a dynamiky ve třídě. Aby byl průběh tvořivé intervence co nejplynulejší, joker své publikum pečlivě připravuje – v průběhu programu s ním diskutuje o motivacích a chování postav, čímž je nepřímo upozorňuje na možná rizika (odehrává se to formou dialogu a směřujících otázek, díky nimž divák na rizika přijde sám) a tím vytváří vhodné podmínky k tomu, aby děti zvládaly vnášet své vlastní invence a bylo pro ně snazší nad tématem a situacemi funkčně uvažovat.

Improvizace

Přestože divák před svým vstupem na jeviště prodiskutuje s jokerem a spolužáky svoji strategii, jedná se o improvizaci. Improvizovanou situaci rozehrává vždy herec jednou z původních a výstižných replik (např. „Co si o tom myslíš, Bořku“), na kterou dítě pohotově reaguje. Herec ani divák v roli dopředu nezná vzájemné reakce, argumenty nebo repliky, které budou v improvizaci použity – dají se pouze vytušit z předešlé konfrontace. Během improvizované scény, musí divák prosadit svůj názor, obhájit ho, vysvětlit svůj postoj k celé záležitosti. To by mělo vést až k tomu, že postava/herce změní svoje uvažování nad celou situací - čímž může být děj pozitivně ovlivněn. Žák v roli převádí svůj nápad do praxe a herec na něj v roli reaguje natolik autenticky, jak mu jeho schopnosti a charakter postavy dovolí.

Pro herce (člena týmu) je improvizace náročnější vzhledem k tomu, že se snaží v rámci své role rafinovaně a citlivě navést dítě na cestu, kterou by se mohlo vydat a pomoci mu tak skutečně situaci ovlivnit. To znamená, že herec dodržuje charakter své postavy, improvizuje a logicky jedná podle nově nabídnutého chování dítěte v roli. Zároveň se snaží pomoci dítěti tak, aby zvládlo vyjádřit své taktiky směřující k změně názoru postavy, kterou herec hraje. V některých případech herec v roli nedokáže/nemůže dítěti efektně pomoci – žákovi se nedaří funkční mechanismus uplatnit nebo nalézt (často se stane, že dítě na jevišti je nervózní a neví, jak dál, cyklí se ve svých argumentech nebo zvolí zcela jinou strategii, než kterou řekl původně jokerovi), v těchto chvílích zasáhne do akce zvenčí joker – pomoc nabídne on a hledá s dítětem a diváky další možnosti

intervence. V procesu improvizace je důležité, aby dítě mělo pocit, že na řešení přišlo samo, případně mu poradil některý hlas z hlediště.

Pro dítě v roli je improvizace rovněž náročnou záležitostí. Stejně jako je těžké se s nepříjemnými konfrontacemi vypořádat v opravdovém životě, tak se snaží i herci o toto připodobnění. V boalovském divadlu fóru se to dělá tak, že divák v roli začne předkládat své nové řešení a zbylí herci se promění v antagonisty (pokud herec již antagonistou byl, pak ještě o něco v nátlaku zesílí), aby divákovi ukázali, jak obtížné je dosáhnout změny. Divák v roli se snaží nalézt nové řešení a změnit situaci. V původním divadlu fóru nejde o to, aby divák v roli zvítězil, ale aby se cvičil a učil. (Boal, 2016, s.63) V Divadeltě je tomu opět trochu jinak. Protože jde organizaci o to, aby ukázala lepší cestu a motivovala děti k efektivním strategiím v boji proti sociálně patologickým jevům, nechává ve výměnách svého diváka v roli zvítězit. Chce mu ukázat, že jeho řešení bylo to správné a že se nemusí bát správně jednat i v životě (kvalitnímu řešení samozřejmě napomáhá vedení ze strany jokera). Vyjma předešlého ale Divadelta rovněž pracuje s metodou tak, že se původní herci stávají během výměn spíše antagonisty a síla jejich útlaku stoupá nebo klesá s efektivitou strategie, kterou dítě v roli přináší. Herci jsou připraveni utlačovat citlivě a empaticky s ohledem na psychosociální stav dítěte. Pokud žák v roli zvolí funkční strategii, může některé původní postavy ovlivnit natolik, že se z neutrální či mírně antagonické postavy stane podporovatel postavy, kterou dítě právě ztvárňuje. Během improvizace a dosahování cílů musí být v dané situaci zachován pocit bezpečí. Na plnění těchto principů dohlíží (případně zasahuje) postava jokera. V momentě, kdy je dosaženo cíle v improvizované scéně, joker stopne hru, divák si sedá a příběh pokračuje následující situací dle scénáře (pochopitelně s přihlédnutím ke změnám, které v improvizaci nastaly). Publikum může děj opět zastavit, když se hlavní hrdina dostane do dalšího krizového momentu. Zde musí herci přihlížet k předchozí intervenci a tomu, co bylo změněno či ovlivněno, a improvizovat tak, aby udrželi předpřipravenou dějovou linii a zakomponovali do ní nové podněty.

Pomocní režiséři v hledišti

Tuto metodu využívá Divadelta v situacích, kdy se dítě v roli dostalo do bezvýchodného bodu, cyklí se ve svých argumentech nebo se zachovalo rizikově. Joker v takový moment zastaví rozehranou situaci (pakliže ji nezastaví samo dítě), prodiskutuje s divákem v roli, co se odehrálo, a nabídne mu možnost, zeptat

se „pomocných režisérů“ v publiku. Žák na jevišti vyslechne názory svých spolužáků, ze kterých si následně vybere taktiky, které použije, aby posunul rozehranou situaci.

Horké křeslo, vhléd do hlavy postavy

Jedná se o metody, kdy před diváka předstoupí herec v roli své postavy a sděluje divákům své vnitřní myšlenky a pocity. Publikum může pokládat postavě otázky vedoucí např. i ke krátké diskuzi. Metody pomáhají objasnit divákům, co se odehrává v nitru postav a jaké záminky měly pro své chování. Mimo jiné, je to prostředek směřující ke sblížení diváka a postavy, díky kterému se může publikum s postavou lépe konfrontovat a identifikovat. Divák získá i nový úhel pohledu na hranou situaci – například, když před ně předstoupí postava rodiče hlavní postavy a mluví z pozice staršího, zkušenějšího, ale zaneprázdněného člověka nebo když vystoupí nejlepší kamarád postavy, který by rád postavě pomohl, ale má strach, že se pohádají. Tyto úhly pohledu umožňují podívat se na problém z odlišné perspektivy a odhalí souvislosti, které si třeba dítě nemusí samo uvědomit.

Divadelta používá v některých programech horké křeslo na začátku příběhu, aby se diváci do příběhu lépe dostali a rychleji porozuměli postavám i světu hlavního hrdiny. Během této varianty popisované metody před diváky předstupují jednotlivě všechny postavy (někdy pouze hlavní hrdina) - otevírá se zde prostor, kdy divák smí pokládat postavám otázky a zjistit o nich co nejvíce. Ve většině případů se jedná o otázky, které používají v běžné konverzaci (např. Kolik let je postavě? Co postava ráda dělá? Zná ostatní postavy, které se jim již představily?). Záměrem je vyvolat pocit, že by postava z příběhu mohla chodit k nim do třídy – že si jsou podobní. Po tomto interaktivním seznámení s postavami, divák snáz pochopí, že i on sám je součástí představení, což podpoří další interakci. Soubor používá metodu horkého křesla i takzvaně „naopak“, kdy otázky nekladou diváci, ale postavy divákům. To nabízí další úhel pohledu. Postava se snaží od dětí získat radu, co má v určité situaci dělat. Ptá se jich na názor nebo informace, které třeba daná postava nemusí doposud mít.

Komorní skupina

Spolek pracuje výhradně s komornější skupinou, což znamená jedna až dvě třídy základní školy. Ve výjimečných případech pracuje se skupinou početnější (tři

třídy). Je to z toho důvodu, aby byl udržen a rozvíjen pocit individuality. Každý názor diváka je důležitý a soubor potřebuje mít dostatek prostoru, aby jej mohl zachytit a ošetřit. To v početné skupině není možné. Zážitek z komorního představení je emotivnější a ve výměnách¹⁶ se díky tomu může vystřídat více diváků. Ti, na které se nedostane, jsou i přesto plnohodnotnými členy tvůrčího diváckého týmu a je jim věnována dostatečná pozornost ze strany souboru i třídy. Aby byl fokus na obecnost co nejvíce soustředěný, hraje spolek výhradně ve třídách či v jiných malých prostorech školy (klub, družina atd.) a odmítá hrát v tělocvičnách nebo aulách. Divadelta využívá oslovování diváků křestním jménem, což je další krok k navození bezpečné, otevřené a příjemné atmosféry. Vhodné podmínky nabízejí i možnost pracovat s individuálními podněty, které se ve skupině objeví – takovým příkladem by mohlo být dítě, které se v průběhu programu jokerovi veřejně svěří, že má přímou zkušenost s jevem, které je zobrazen v příběhu. Za takových okolností joker s dítětem a skupinou komunikuje adekvátně citlivě nebo může použít konkrétní poznatky a komentáře ošetřující/zaštiťující situaci.

2.3. Joker a jeho úloha v Divadeltě

Ve světě divadla fóra s dětským publikem je joker průvodce, který vede celý program od začátku do konce. Je tím, kdo navozuje přátelskou atmosféru, podněcuje přející pozornost a otevřenou komunikaci. Joker seznamuje diváky s technikou divadla fóra a jeho pravidly, může představit postavy a nastítnit, „kde a kdy“ se děj bude odehrávat. Jeho rozhodující slovo je důležité pro publikum i herce. Snaží se diváky motivovat k diskusím a uvažování nad situacemi. Nabízí různé úhly pohledu a pomáhá divákovi pokládat ty správné otázky, na které s nimi následně hledá odpovědi. Povzbuzuje jejich iniciativu i odvahu. Zároveň koriguje a usměrňuje průběh programu (s dětským publikem je to často nezbytné). Během programu je joker zaměřen na diváky, reaguje na jejich podněty a přání. Díky němu se může v příběhu vrátit čas a postavy se dostanou znovu do situací, které by si divák přál změnit. Tyto situace má joker možnost zahájit i zastavit, motivuje obecnost k vstupu na jeviště a jednání v roli, je jejich partnerem a podporou. A je to opět joker, který s diváky vede rozhovor, ve kterém se odráží problematika tématu. Výčet předchozích jokerovských úloh nastínil, jak stěžejní je tato postava pro divadlo fórum,

¹⁶ Výměnou rozumíme vstup diváka do role za původní postavu.

nemluvě o tom, že musí být pohotový a měl by umět rychle reagovat na neočekávané situace, musí ovládat improvizaci a vytvářet specifické postupy pro každou diváckou skupinu.

V kontextu Divadelty je role jokera vůdčí. Organizace má ve svých vnitřních pravidlech nastaveno, že osoba, která „jokeruje“ daný program, má vůdčí postavení nejen k divákům, ale i k celému souboru. Jedná se o zodpovědnou pracovní pozici, jenž je podle toho i finančně ohodnocena (joker má vyšší honorář než ostatní herci). Joker si počíná jako hlavní koordinátor celého hracího dne. V praxi to vypadá takto: Den před představením se domluví se všemi účinkujícími kolegy na organizačních a technických věcech. Dále joker zaštiťuje komunikaci s vedením školy či učiteli před představením i po něm. Zajímá se o dynamiku a složení skupiny, po představení zase o zpětné vazby. A samozřejmě vede interakce s diváky, zajišťuje plynulost a tah programu, hlídá čas a orientuje se, kolik výměn je možné do konce programu ještě zrealizovat.

Většina skupin věnujících se divadlu fóru má jokera jako samostatnou roli (pouze jokeruje, nehraje jiné postavy). Divadelta jako organizace je po více než deseti letech natolik sofistikovaná, že našla funkční model, kdy joker dokáže plnit úlohu svoji (joker, organizátor) i hereckou (hraje jednu z postav příběhu). V praxi tato symbióza vypadá tak, že joker hraje postavu, která v inscenaci plní spíše pomocnou úlohu a nepatří mezi ty hlavní. Během fóra si drží především roli jokera a jeho postava se v opakované situaci vypustí (pokud je to možné a nemá zásadní vliv na další postavy). Aby bylo pro diváky čitelné, kdy joker hovoří z pozice postavy a kdy z té jokerovské, odkládá kostým postavy. Joker vystupuje v neutrálním černém oblečení. Jedná se o náročnou pozici, kterou v souboru neplní všichni členové, ale pouze ti, již plnohodnotně a profesionálně obě roviny této role zastanou. V tuto chvíli hovoříme o více jak polovině členů týmu, kteří se na tuto pozici vypracovali.

Při tvorbě nového představení se dopředu vybere, kdo bude program „jokerovat“, ten se na téma důkladně připraví a své objevené poznatky sděluje i ostatním. Stejně jako se tvoří scénář pro herce, vznikne opěrný scénář¹⁷ i pro jokera. V procesu tvorby nového programu napomáhá joker při plánování a výstavbě

¹⁷ Jokerovský scénář je postavený na situacích ve fóru a obsahuje zásobu tematicky laděných otázek, základních dílčích cílů v situaci a jak se k nim dá citlivě dostat. Postupem času se aktualizuje. Scénář joker bere jako opěrný bod, ale jeho vlastní způsob práce se odvíjí od individuálních preferencí člena a okolností během programu.

nových scén - díky množství nabytých zkušeností radí realizačnímu týmu, co bude funkční a co nikoliv, kde by výměna měla být a kam povede. Jedná se o velmi přínosnou úlohu dané osoby. Postavení jokera je v Divadeltě nepopíratelně významné.

V průběhu druhé části programu joker způsobile kontroluje, kam improvizace/divákova hra v roli vede a podle toho jedná (zastaví hru, nasměruje hráče). Musí zajistit bezpečí a komfort diváka v roli - odhadnou hranice dítěte a podle toho korigovat jak samotné dítě, tak herce (pakliže to nezvládnou sami). Jokerův nástroj k takovému zásahu je nenápadně sdělit zjištěný fakt kolegům, kteří použijí jemnější variantu nátlaku, kterému je dítě vystaveno. Přímý kontakt s divákem umožňuje analyzovat přítomnou skupinu. Dle zjištěných poznatků volí joker své vlastní strategie. Obecně můžeme říci, že práce s aktivním a sociálně inteligentním publikem je příjemná a zábavná, ovšem žádný kolektiv není stoprocentně ideální. V téměř každé třídě nalezneme žáky, které bychom mohli zařadit pod sociální skupiny „outsiderů“. Aby mohlo být posláním divadla fóra naplněno, musí včas identifikovat, kdo by ve skupině mohl být dehonestován. Už při prvních náznacích posměchu vůči „outsiderovi“ pozastaví hraný program, jasně vymezí mantinely chování, sdělí svoje stanovisko a vyjádří důležitost rovnocenného partnerského vztahu mezi všemi přítomnými. V dětských kolektivech jsou úšklebky nebo naopak povzbuzování či hecování běžné, joker takové chování citlivě koriguje tak, aby nezastavil tvořivý proces, ale zároveň, aby byly dodrženy podmínky bezpečného prostředí. Stává se, že se sám joker dostane do nepříjemné situace, v takovém případě zveřejní své pocity a hledá spolu s diváky řešení, jak je možné komfortně pokračovat.

V Divadeltě za žádných okolností joker nenutí hráče vstoupit do role. Není výjimečnou situací, že horlivý spolužák vykřikuje, jak si jeho přísedící kamarád přeje vstoupit do výměny, ale stydí se to sám vyslovit. Výměny musí být bezpečné a dobrovolné, dítě si samo stanoví, kdy do hry fyzicky vstoupí. Joker takové situace empaticky vnímá a je na jeho úsudku, kdo potřebuje pro vstup na jeviště více podpořit, koho motivovat a kdo chce naopak komunikovat z bezpečí svého místa. Boal popsal úlohu jokera ve fóru následovně: *„Joker zde nemá úlohu předsedajícího nebo strážce pravdy, jeho úkolem je pouze zajistit, aby ti, kteří trochu více vědí, dostali příležitost to sdělit, a ti, kteří se trochu méně bojí, mohli předvést, co dokážou.“* (Boal, 2016, s.64) Na tomto místě uvedu, že Divadelta si výše

zmíněnou charakteristiku upravila směrem k práci s dětmi a k prevenci. Joker je do značné míry nositelem bezpečí, jelikož on s dětmi během představení mluví o tom, co je či není rizikové. Je to on, kdo hlídá, aby publikem nalezené cesty byly ty lepší. Zajišťuje, aby slovo dostali nejen ti, kteří trochu více vědí, ale aby slovo dostali i ty, kteří možná vědí ještě více, jen se bojí promluvit. Zároveň usměrňuje ty, kteří mluví příliš. Joker jedná se všemi diváky empaticky, citlivě a správně vyhodnocuje, kdy je dobré podpořit a zvýraznit jedince, který je tichý, slabý a možná i v pozici utlačovaného v daném kolektivu, nebo kdy je naopak lepší nechat ho ve „svém světě“ a doufat, že si z programu dokáže vypreparovat takové mechanismy jednání, které mu jednou pomůžou k nalezení vlastní lepší cesty.

Po každé výměně je zapotřebí, aby se joker dítěte zeptal, „jak se dotýčný ve výměně cítil“. Metoda je významná, protože si samo dítě pojmenuje, co bylo složité a z jakých důvodů, co fungovalo, co nefungovalo a kde jsou k tomu příčiny. Aby toho bylo docíleno, používá joker otevřené otázky. Během dialogu se chytá konkrétních slov, které dítě použilo a užívá stejný slovník – zrcadlí ho. Z toho následně může tvořit obecnou myšlenku a rozvíjet to, co dítě řeklo. Zároveň nezapomíná na přihlízející diváky a zajímá se i o jejich názory, které dále rozpracovává. Zvenčí vnímají diváci situaci s nadhledem, lépe ji pojmenují, rozumí tomu, co se před chvílí odehrálo, a zvládnou uvažovat kriticky.

Jedna z důležitých dovedností jokera spočívá ve schopnosti motivovat diváka k akci. To je konec konců podstata divadla fóra. V tomto ohledu používá Divadelta nástroje, jako jsou vyjádření uznání za zveřejnění názoru, potlesk při vstupu na jeviště i odchodu z něj, přímé pozvání na jeviště divákovým jménem. Dalším motivačním mechanismem je uklidnění diváka, že jeho nápad zní dobře a může ho vyzkoušet v praxi, vše, co k tomu potřebuje znát už řekl, proto se nemusí bát selhání apod. Netěžší je překročit hranici hlediště a jeviště, to je obecně známé. V jokerem dobře vybudované atmosféře to už nebývá tak markantní problém. V případě Divadelta jsou jokerové již zkušení, jejich strategie jsou účinné, a to i s přihlédnutím k tomu, že každý člen souboru jokeruje jiným osobitým způsobem nebo má odlišné taktiky. Podstatné je, že strategie fungují a diváci jsou do příběhu vtaženi, nebojí se komunikovat (a to ani v přítomnosti svých učitelů) a i přes přirozenou nervozitu, bez větších obav vstupují do nových rolí.

I když je role jokera zodpovědná a důležitá, není během programu sám. Kolegové z týmu poskytují jokerovi oporu, a i oni mají možnost zasáhnout do situace

v rámci své role a v pomoci jokerovi k nasměrování diváka nalézt lepší cestu nebo položí příhodnou otázku (rovněž za svoji postavu). Potřebuje-li joker pomoci, požádá kolegy a oni pohotově reagují.

2.4. Příprava inscenace

Inscenace vznikají buď na konkrétní zakázku, nebo jsou vytvořeny jako reakce na současné sociálně patologické jevy společnosti. Ať už se jedná o první nebo druhou variantu, vždy se spolek věnuje důkladnému prozkoumání dané problematiky. Čerpá z teoretických pramenů i z reálných, aktuálních zdrojů. Tým se kontaktuje s odborníky a informuje se od osob, které jsou s problematikou v přímé interakci. Divadelta sbírá obecné poznatky k tématu a pozoruje vyskytující se jevy přímo v běžné praxi. Řada členů je pravidelně v kontaktu s dětmi nebo má vazby s učiteli ze základních škol, což zaručuje onu autenticitu, o které jsem mluvila výše. Při vzniku nového programu nejsou výjimkou odborné konzultace s externisty, které vnášejí hlubší podněty a jsou důležité pro komplexní výkon praxe.

Proces tvorby představení můžeme rozdělit na několik fází - přípravná, realizační a kotvící. Tvůrčí tým se schází nejprve na informačních schůzkách, kde téma společně rozebírá a objevuje. Na problematiku je nahlíženo z různých úhlů pohledu, debatuje se o nejatraktivnějším a nejpalčivějším pohledu pro diváka. Často se od původního návrhu ustoupí, jelikož se přestane jevit funkčním. Tuto přípravnou fázi pokrývají zhruba tři schůzky. Je výhodné, pakliže je mezi schůzkami dostatečný časový odstup - pro získání nadhledu a další prozkoumání tématu. Ve chvíli, kdy na schůzce vznikne nosný námět se základní dějovou linií, je možné začít tvořit scénář. Přípravná fáze se překlene do realizační. Scénář může vzniknout dvěma způsoby - kolektivní tvorbou souboru prostřednictvím herecké improvizace nebo samostatnou prací jednoho člena z realizačního týmu. V obou variantách je názor kolegů žádaný. Společnou konzultací se lépe rozpoznají funkční a stěžejní momenty příběhu, které budou důležité pro následný vznik fóra.

Již v prvních etapách tvorby scénáře soubor uvažuje nad potenciálem situací, které nabízejí možnost výměny ve fóru¹⁸. Spolu s výběrem vhodných momentů

¹⁸ Ty situace, kdy na jeviště vstupuje divák a jde hrát za postavu, kterou do této chvíle ztvárňoval původní herec. V situacích se řeší konkrétní problém, který má potenciál k prevenci vybraného rizikového jevu a může ovlivnit další děj příběhu.

pro výměnu se rozhoduje i jaká postava bude vyměněna. Musí být přihlíženo k tomu, aby dítě roli i dílčí cíl zvládlo naplnit a dovést do úspěšného konce. Zároveň je nutné scénu vymodelovat tak, aby nabízela „problém k řešení“, čímž nabídne dítěti jasný signál k vlastnímu vymezení se a následné kreativitě v podobě hledání východiska/řešení. Realizační část zahrnuje i výběr vhodných metod, které se do představení použijí. Obvykle se sahá po osvědčených postupech, ve kterých jde o dosažení efektivity, zaujetí a divadelnosti.

Podle vytvořeného scénáře soubor zkouší a přehrává jednotlivé scény, selektuje repliky a odhaluje skutečnou funkčnost jednotlivých scén. Postupně se na zkouškách fixuje text, děj se obohacuje o důležité atributy nebo se naopak odstraní nepotřebné fragmenty. Dále se pracuje s rekvizitami, volí se nejvhodnější scénografické prostředky a hudba.

Joker se na svoji novou úlohu připravuje samostatně - vychází z absolvovaných schůzek a zkoušek, čerpá potřebné informace k tématu a odborně se v něm vzdělává.

Poslední část přípravy nového programu je fáze kotvící. Je specifická v tom, že není možné jednoznačně říci, kdy začíná a končí. Mluvíme o chvílích, kdy je scénář kompletní, zkouší se podle něj, následuje premiéra, na které se potvrdí nebo naopak vyvrátí funkčnost vytvořené inscenace přímo s diváky. Vlivem reprízování a získání zpětných vazeb se program může ještě doopravit a teprve poté ukotvit – neboli zafixovat v konečném tvaru a provedení.

3. DIVADELTA V AKCI

Představení jsou běžně realizována ve školním prostředí, v prostorách pro volnočasové aktivity nebo v dětských domovech. Jejich délka činí 90 minut a složení divácké skupiny je komorní (jeden až dva třídní kolektivy). Instituce, která si Divadelta objednává, si vybírá z připravené nabídky programů¹⁹ podle svých preferencí.

Technická příprava programu před jeho zahájením v prostorách instituce není náročná. K realizaci projektu zpravidla postačí odsunutí lavic do zadní části třídy (mluvíme-li o prostorách škol), vytvoření prostoru hlediště z židlí a volného hracího prostoru pro herce - tedy jeviště. Technické požadavky proto nejsou nijak složité. Náročnější pro instituci může být cena programu, která se některým zařízením jeví jako vysoká. Existují ovšem cesty, kterými lze projekt finančně podpořit (granty, sponzoring, podpora městských částí apod.).

3.1. Nabídka programů

Programy organizace pokrývají širší věkovou skupinu obecnostva. V současné době spolek disponuje jedním představením pro mateřské školy, třemi pro první stupeň a sedmi pro druhý stupeň základní školy. Z těchto programů tři nabízí i pro střední školy. Jeden program je věnován pedagogům. Do budoucna by Divadelta ráda rozšířila nabídku o divadlo fórum se seniory.

V repertoáru je celkem dvanáct příběhů pokrývajících celou škálu témat. Soubor si je vědom, že je zapotřebí seznam programů stále rozšiřovat a pokrývat další sociální problémy. I z toho důvodu se Divadelta aktuálně věnuje přípravě nové inscenace.

Nově Divadelta nabízí možnost zařadit své programy i jako součást školních adaptačních kurzů. Tento model se v září 2019 ukázal jako funkční s představením *Nový spolužák*, které bylo hráno pro šestou třídu základní školy - do třídy nastoupila řada nových žáků z jiných škol. Je to běžný model spojený s přestupem dětí na druhý stupeň. Nabídka programu v rámci adaptačního kurzu je vhodná příležitost

¹⁹ Nabídka je dostupná na webových stránkách www.divadelta.cz nebo v propagačních materiálech, které jsou institucím zasílány prostřednictvím mailů.

nejen k sociální prevenci, ale i způsob, jak se děti mohou na začátku školního roku rychleji a lépe poznat.

Spolek chce být ve své práci důslednější, a z toho důvodu vyhověl požadavkům pedagogů, kteří by rádi se svými žáky v daném tématu pokračovali i po skončení programu. Divadelta na tento impulz vytvořila metodické listy. Ty jsou vypracovány ke každému programu zvlášť a volně navazují na jednotlivé příběhy. Díky tomu může třída pokračovat v práci s daným tématem v rámci školní výuky. Divadelta tímto krokem nabízí školám možnost následného zabývání se danou problematikou nebo řešení již konkrétních problémů vyskytujících se v třídním kolektivu. Metodické listy jsou založeny opět na interaktivně a učení se zkušeností. Pod označením „volné navázání na příběh“ míníme to, že aktivity nabízené v listech jsou pouze inspirované příběhem či osudem postav, ale jejich cílem je především nabídnout žákům možnost pracovat s vlastními zkušenostmi, myšlenkami a jejich aplikováním do reálného života. Tým vytvořil listy tak, aby aktivity v nich byly více variabilní a pedagog si mohl vybrat, zda použije všechny uvedené aktivity nebo chce některé vynechat. Tým zvolil tento způsob zpracování listů z důvodu poskytnutí časové flexibility - aby si pedagog mohl zvolit, jakou časovou dotaci věnuje práci s metodickými listy na úkor standardní výuky. Důvodem uvedené „variability“ listů je strategie souboru, který věří, že i pasivnější pedagog listy spíše s žáky použije, pokud bude mít možnost zkrácení činnosti nebo její rozdělení na více částí.

3.1.1. Pro mateřské školy

Organizace disponuje jedním programem pro mateřské školy. V současné době soubor uvažuje o vytvoření dalšího projektu. Tým se proto zabývá průzkumem nejvhodnějších nástrojů, které by pokryly specifické potřeby předškolního diváka. Metody divadla fóra musí být pro děti ve školkách upravené a zjednodušené. Mluvíme tedy spíše o interaktivním divadle než o divadle fóru. Děti s postavami komunikují, odpovídají na tematické otázky nebo plní jednoduché úkoly související s příběhem. Joker (v tomto případě jedna z postav, nikoliv neutrální člen týmu) se zajímá o názor dětí na jednotlivé situace, které v příběhu nastaly nebo mají teprve nastat. Interakce v programu je brána spíše jako spontánní hra než jako diskuze (jak tomu jsme zvyklí v jiných programech Divadelta). Divák by neměl mít pocit, že se „vzdělává“ ale že si hraje s postavami a příběhem.

- Program, který Divadelta nabízí mateřským školám se jmenuje „O zdravém semínku“. Tématem je zdravý životní styl, kdy prostřednictvím zábavné pohádky děti získávají kladný názor na zdravou stravu - zeleninu, ovoce. Děti často nechtějí jíst pestré a čerstvé potraviny. S tím souhlasí i princezna, která jí hodně sladkostí, vše zdravé odmítá a nebere vážně, že by se jí jednou z takového „plácání“ jídla mohlo udělat opravdu zle. Účinnost příběhu tkví v tom, že princezna je na straně dětí a stejně jako oni, chce i ona jíst jen to, na co má právě chuť. Společně si libují v tom, jak jim sladkosti chutnají a zpívají písničku o nepřeborném množství pochutin a o tom, jak jim pochoutky dělají dobře. Princezna/herečka si na sebe tímto způsobem děti „naváže“. Když je ale jednoho dne princezně skutečně zle z toho, co všechno snědla, pochopí, že dobře jí teď udělá jen něco zdravého. Tím s sebou princezna strhne i děti, protože se s ní v průběhu pohádky ztotožnily. Proto, když princezna pozná, že mrkev nebo okurka mohou být chutné a zdravé, má potenciál změnit názor i děti v hledišti – síla sugesce. Princezna spolu s kamarádem a skřítkem Vitamínkem, začne sázet semínka (těmi v první části pohádky opovrhovala), ze kterých vyrostou další zdravé jídlo. Princezna se napraví a nabídne svoji nabytou modrost i dětem.

3.1.2. Pro I. stupeň

Představení jsou doporučena věkové kategorii odpovídající prvnímu stupni. Programy jsou ovšem do značné míry flexibilní a tým je zvládá operativně přizpůsobit i starším žákům. Tímto způsobem je možné nabídnout programy primárně určené prvnímu stupni i vyšším ročníkům a jejich hodnota se nesníží.

Pro práci s prvním stupněm již Divadelta používá svůj běžný model a princip práce (oproti mateřským školám). Specifické pro práci s touto věkovou skupinou je míra intenzity krizových situací nebo nátlaku ze strany antagonisty v části fóra. Práce musí být jemná a citlivá. Joker pracuje o to vnímavěji, protože sociální inteligence, emocionalita nebo empatie mohou být v kolektivu diváků na různých úrovních. To, co jednomu divákovi připadá lehce snesitelné, už nemusí unést ten druhý. Úkolem jokera (ale i herců) je naplnit stanovené cíle programu, přesto však nevystavit děti přebytnému tlaku, napětí nebo negativním pocitům nad rámec toho, co je nutné k docílení efektu.

Dalším objevujícím se specifíkem mladší věkové skupiny je chuť vstupovat na jeviště a hrát. Děti se v tomto věku ještě tolik nestydí a v rámci hry nemají větší problém se vstupem na jeviště. Často se stává, že by diváci rádi ještě do nějaké výměny vstoupily, ovšem program se již naplnil. Dále se ke specifíkům řadí to, že s diváky mluví často sami postavy. Prostor pro jokera je o to menší - ne však méně důležitý.

Do repertoáru pro první stupeň patří programy „Trest“, „Připojená“ a „Alenka v nesnázích“.

- „Trest“ se věnuje problematice agresivity a šikany. Příběh vypráví Milan, který se svým chováním dostal až před soud, jenž rozhodne, zda půjde do výchovného ústavu. Diváci plní roli porotců, kteří po vyslechnutí/zhlednutí celého příběhu rozhodnou, jestli si Milan takový trest zaslouží nebo jeho trest zmírní. Samozřejmě úloha porotců není jediný úkol publika. Opět se aktivně zapojují do hledání alternativ pro nové Milanovy cesty, vstupují na jeviště a vedou diskuzi. Soubor nabízí divákům možnost pracovat s přijímáním následků za své činy nebo přiznáním se k činu. Dále nabízí hledání funkčního modelu, jak je možné vymezit se vůči druhému, pakliže se ke mně chová tak, jak se mi nelíbí nebo dokonce uráží. V tomto modelu se ukazují dva úhly pohledu na situaci, a to z pohledu protagonistu i antagonistu - to pomáhá dětem porozumět motivaci vedoucí k určitému typu chování.
- Příběh „Připojená“ je věnován problematice internetu a jeho bezpečnému používání. Detailněji se mu samostatně věnuji v kapitole 3.2.
- „Alenka v nesnázích“ je program zaměřený na typické chování dětí mladšího školního věku - lhaní, žalování a porušování pravidel. Tato problematika je divákům zobrazena prostřednictvím dvou kamarádů Mirka a Alenky, kteří spolu zažívají řadu dobrodružství. Oba se dobře baví, jsou nerozlučná dvojice, ale jejich zábavné dovádění s sebou nese i překračování pravidel, jež jsou v některých případech za hranicemi bezpečí a slušnosti. Diváci vstupují do rolí Alenky i Mirka, aby se učili říkat „ne“, pokud se jim něco nelíbí. Naleznou rozdíl mezi tím, co je žalování a co svěření se. Dále se přesvědčí, že „lež má krátké nohy“ nebo, že jejich názor je důležitý a je dobře si za ním stát.

3.1.3. Pro II. stupeň

Obdobně jako u představení pro první stupeň, jsou představení pro starší žáky poměrně flexibilního provedení. Je možné je hrát pro starší ročníky a operativně i pro mladší. Ovšem témata jsou volena tak, aby byla blízká právě žákům druhého stupně.

Specifika práce s takovýmto publikem spočívá především v hereckém provedení. Herci zvládají pracovat s charakterem svých postav tak, že zdrsňují jejich chování - podle věkové skupiny obecně. Zdrsňování se projevuje na mluvě postav, která nese typické fráze dané věkové kategorie (slang, dvojsmysly a jiné vtípky, jemné vulgarizmy apod.). Dále herci přizpůsobí své chování tak, aby odráželo typické prepubertální či pubertální chování. V příběhu i ve fóru soubor zvýší nátlak antagonistů. Představení pro druhý stupeň jsou již koncipována tak, aby nátlak působil více realisticky, ale stále byla zachována bezpečná divadelní atmosféra. Programy pokrývají tematiku, se kterou se diváci na druhém stupni mohou potkat, ovšem není výjimkou, že se do takových situací dostávají i mladší žáci. Proto je věkové rozdělení nabídky spíše orientační.

Do nabídky programů doporučené druhému stupni patří „Vsadiš se“, „Nový spolužák“, „Vadí, nevádí“, „Povím ti svůj příběh“, „Poslední mince“, „Pět rad pro Bertu“, a „Tichá noc“.

- Vznikem a nebezpečím závislosti se zabývá inscenace „Vsadiš se“. Příběh se soustředí primárně na vznik závislosti na sázení, tedy hazardu. Ovšem na tomto příkladu je možné vysvětlit vznik a rizikovost i dalších druhů závislostí – joker s variantami pracuje v diskuzích. Kromě hazardní závislosti se program věnuje i závislosti na telefonu/internetu. Patnáctiletý Patrik, se ve volném čase věnuje sportu. Zároveň ale usiluje o starší Janu, na kterou chce udělat dojem svými penězi. Protože rozumí sportu, začne sázet na sportovní utkání. Patrik ztrácí nad sázením nadhled a nemá ho pod kontrolou – stane se závislým. Diváci spolu s Patrikem prozkoumají, jak snadno zle do závislosti spadnout a jak je obtížné se z ní dostat ven.
- „Nový spolužák“ je představení, na které můžeme nahlížet ze dvou možných problematik - šikany či xenofobie. Toto představení má vyjma samostatného tématu šikany i alternativu v podobě šikany spojené s xenofobním chováním

útočníků. Nová žákyně Soňa (v xenofobní variantě Nataša), se stane obětí šikany, protože je nová a jiná než zbytek třídy. Publikum se stává svědkem toho, jak z počáteční legrace vzniká cílená šikana. Objevuje se téma manipulace a vydírání. Divácká intervence může dětem pomoci najít funkční mechanismus, jak se v takových případech bránit, ale i jak je možné zastat se někoho dalšího. V xenofobní verzi se objevují navíc motivy prevence s ohledem na toleranci a akceptaci druhého jedince nebo odbourávání strachu z jiných kultur.

- Program „Vadí, nevadí“ pracuje s tématem požívání alkoholu a uměním říci „ne“. Rizikové momenty inscenace se nacházejí v situacích, kdy třída odjede na školní výlet - závěrečný. Protože třídní kolektiv shledá, že nesmělému Dušanovi je možné dopomoci k vytoužené dívce jedině alkoholem, naléhá na něj a nutí ho pít – přestože on sám nechce. Dušan ale podlehne manipulaci, nátlaku a nekontrolovatelně pije. Situace vyústí až do tragického konce. Prostřednictvím Dušanova příběhu si diváci uvědomují, jak je důležité umět říci ne. Kdyby Dušan zvládal v průběhu původního příběhu říkat ne, ledasco by se odehrálo jinak. V části fóra diváci, pomáhají hlavnímu hrdinovi postupnými kroky napravit jeho osud a učí se, jak je důležitý vlastní úsudek, který se ale může pod vlivem alkoholu změnit, respektive vytratit.
- Divadelta disponuje ještě druhou inscenací, která se věnuje tématu požívání alkoholu. Tentokrát se jedná o program „Povím ti svůj příběh“. Rozdíl oproti tomu prvnímu je v zakomponování tematického směru - jak alkohol ovlivňuje hranice chování. Divákům jsou představeny tři příběhy hrdinů z diagnostického ústavu - Martiny, Miloše a Kamila. Všichni jsou již ve věku adolescentů. Jednotlivé příběhy jsou si podobné v tom, že odráží tři různé způsoby, jak může alkohol ovlivnit vnímání vlastních hranic, zábran nebo úsudku. Každému z hrdinů zkreslená realita vlivem alkoholu fatálně změnila život (znásilnění, smrt blízké osoby, výtržnost a násilí). Program nabízí možnost nejen poznat, jak alkohol působí na naše vnímání, ale poskytuje i mechanismus, kterým lze s opilým člověkem komunikovat. Efektivní komunikace je i zde důležitý nástroj pro účinné řešení osudů hlavních hrdinů.
- Finanční gramotnosti se věnuje „Poslední mince“. Hlavní hrdina Dominik se kvůli vlastnímu nerozvážnému chování dostane do spletité sítě lží, podvodů, dluhů a existenčních problémů, které se již netýkají pouze jeho,

ale celé rodiny. Vše způsobil Dominikův chtíč po novém luxusním telefonu, na něž ovšem neměl dostatek vlastních prostředků. Nedomýšlel, kam až vypůjčování peněz a obelhávání lidí může vést. Prostřednictvím Dominikova příběhu se diváci dozvědí řadu pojmů a jevů, které se týkají finanční gramotnosti - např.: co je to bankovní a nebankovní půjčka, zadlužení, kdo je to lichvář, penále, termín a povinnost splatnosti apod. Cílem inscenace je odhalit v čem jsou vyjmenované aspekty nebezpečné. Program pracuje s ideou, že je dobré kupovat si jen ty věci, na které aktuálně máme a stanovováním si žebříčku hodnot a priorit.

- Příběh „Pět rad pro Bertu“ zahrnuje problematiku poruch příjmu potravy a zdravého životního stylu. Hlavní hrdinka Berta podlehně představě, že má sklon k nadváze, a proto není úspěšná ve své taneční skupině ani v lásce. Antagonistická kamarádka si Bertu dobírá, ponižuje. Pod tíhou smutku a degradovaného sebevědomí přichází o přátele a uzavírá se do svého pasivního světa, který aktuálně naplňuje pouze přejídání, zvracení nebo hladovění. Berta podlehně psychosomatické nemoci - bulimii. Diváci si z příběhu odnášejí, že zdravý přístup k tělu i životu nás pohání kupředu nebo proč je dobré žít zdravým životním stylem. Mimo jiné program nabízí cesty, jak aktivně řešit problémové situace a účinně komunikovat.
- Posledním z nabízených programů je „Tichá noc“. Ta v sobě skrývá citlivé téma stárání a umírání. Téma je zobrazeno v příběhu hrdinky Saši, která se musí vyrovnat s nedobrovolným střetnutím dvou vzdálených generací – ona a její děda. Protože dědeček žije sám na vesnici, rodiče se rozhodnou nastěhovat ho k Saše do pokojíčku. Prostřednictvím tohoto mezigeneračního střetu Divadelta ukazuje na odlišnost povah a způsobu života mladých a starých lidí. Zároveň chce ale poukázat na to, že obě generace si mohou navzájem ledasco nabídnout. Mezigenerační konflikty, které se příchodem dědy v rodině objevily, by neměly končit nevyřešeny. Dědeček v příběhu zemře a otázky, spory nebo naopak přání a omluvy zůstaly „vyset“ ve vzduchoprázdnu. Vyjma mezigeneračních vztahů/konfliktů se program zabývá i řešením, jak se vypořádat se smrtí blízké osoby a jak je důležité se rozloučit nebo vzpomínat.

3.1.4. Pro středoškoláky

Z výše uvedených představení jsou vhodná pro střední školy tři aktuální příběhy a jeden připravovaný. Rovněž zde soubor pracuje s variabilitou a podoba programu je přizpůsobena věkové kategorii (stejný příběh, ovšem více nátlaku a upřímnosti). V příbězích je kladen důraz na tu problematiku, který je pro věkovou skupinu nejaktuálnější a nejožehavější. Tím se liší od varianty pro mladšího diváka.

Středním školám jsou nabízeny programy „Povím ti svůj příběh“ věnující se tématům – jak alkohol posunuje hranice chování, rodinné vztahy, komunikace s autoritou. Dále „Tichá noc“ zabývající se mezigeneračními vztahy, umíráním, smrtí a upřímností. „Nový spolužák“, které řeší problematiku šikany, xenofobie a důstojnosti. A „Pozor, křehké!“ zaměřený na fenomén sextingu a první sexuální zkušenosti. Posledně jmenovaný program je vhodný i pro osmé či deváté třídy druhého stupně.

3.1.5. Pro pedagogy

Projekt pro pedagogy vznikl na popud samotných pedagogů, jenž po absolvování programu Divadelty se svojí třídou, žádali o program i pro dospělé. Poptávka po podobném zážitku i pro dospělé narůstala. Jelikož se Divadelta nejčastěji pohybuje ve školních zařízeních, první varianta projektu pro dospělé byla právě pro pedagogy. Učitelům soubor nehraje tak často jako dětem (zájem je nižší). Ale i tento program se setkává s úspěchem.

Práce s dospělými diváky, a o to více s pedagogy, je zajímavá zkušenost i pro členy souboru – jedná se o specifickou skupinu publika. Nejen, že jsou již dospělí – mají své životní zkušenosti, zažitá postoje a důležité osobní hodnoty, ale navíc jsou to právě pedagogové, jejichž posláním je někoho učit a vychovávat – ovšem v okamžiku představení, tomu je jinak, protože někdo učí je. Z toho důvodu je zapotřebí nadhled. Divadelta užívá nadhledu i v práci s dětmi, ovšem s pedagogy je o to důležitější.

Představení „Superučitelka“ se hraje v odpoledních, případně podvečerních hodinách. Některým zaměstnancům škol nevyhovuje, že program naruší jejich volný čas. Několikrát se souboru stalo, že předstoupil před publikum, na kterém byla znát

nezaujatost až lhostejnost. Je ovšem velmi potěšující, že se bariéra nezájmu postupně prolomí. Diváci se nechají vtáhnout do příběhu z dobře známého prostředí a prožívají s hlavní hrdinkou situace, se kterými se na svém pracovišti setkávají a které řeší. Poutavý příběh, humor a uvolněná atmosféra. Pedagogové se díky tomu aktivně zapojují a vstupují bez obav do intervencí. Oproti dětskému publiku, dospělí diskutují v podstatně větší míře - mají potřebu o věcech dlouze hovořit, sdělovat svoje stanoviska nebo výhrady či se vymezovat nebo i poučovat. Joker je otázkami vyprovokovává k hlubšímu prozkoumání jejich myšlenek, stanovisek, pocitů, zkušeností a hledá s nimi opodstatnění jejich názoru. Pro učitele není program tolik edukativní jako pro dětského diváka. Spíše nabízí různé úhly pohledu a připomíná, že se problémy dají řešit různými cestami.

- „Super učitelka“ nabízí divákům možnost podívat se na témata osobních hranic, syndromu vyhoření či pomluv na pracovišti. Příběh mladé a ambiciózní učitelky Báry, vede diváky k připomenutí si, jak je důležité efektivně komunikovat, mít pevně stanovené osobní hranice a uvědomovat si smysluplnost toho, čím se zabýváme. K charakterizování programu použijí výčet bodů, který k představení vytvořila Divadelta a zveřejnila na svých webových stránkách.

Představení je zaměřeno na tato klíčová témata:

- *Jak si nenechat svou práci přerůst přes hlavu.*
- *Jak a proč si vytvořit osobní hranice vůči žákům, ale i vůči spolupracovníkům.*
- *Jak a proč relaxovat.*
- *Jak efektivně pracovat s pomluvami.*
- *Proč vykonávat pedagogickou profesi.*
- *Co mám na své práci rád/ráda*

3.1.6. Připravované představení

V současné době tým připravuje nový program, který vzniká jako reakce na aktuální problematiku sdílení a šíření intimních a osobních informací na internetu. Inscenace se věnuje dnešnímu fenoménu rozšířenému především na sociálních sítích - mluvíme o problematice sextingu. Název sexting vznikl složením slov sex a textování. Jedná se o posílání zpráv se sexuální tematikou (fotografií, videí, textu se sexuálním motivem) pomocí moderní techniky. Vzdělávání v oblasti moderních

technologií a mediální gramotnosti je dnes velmi důležité. Citlivé téma sexuality se dotýká každého z nás. Drtivá většina osob se stala přímým či nepřímým účastníkem sextingu. Mezi oběti patří dospělí, senioři ale bohužel i děti. Cílovou skupinou představení jsou žáci osmých a devátých tříd či prvních ročníků středních škol. Příběh odráží mimo jiné i problematiku první lásky a s ní spojenou sexualitu.

Toto představení je mým závěrečným magisterským projektem. Školám je nabízeno od začátku nového školního roku 2020-2021.

- K programu „Pozor, křehké!“ jsem vytvořila anotaci, která je již zveřejněna na webových stránkách Divadelty. *„Skončí příběh velké první lásky středoškoláků Nely a Kryštofa romantickými „poprvé“ a věčnou láskou? Budou jejich společné intimní zážitky upřímné a nesmazatelné? Nesmazatelné odkud? „Se stydíš?“, „Nestydím“, „Tak mu to pošli!“, „Já nevím“, „Nebud’ trapná, já taky posílám“. Představení odkrývá současný fenomén takzvaného sextingu neboli sdílení intimních fotografií, videí a informací na sociálních sítích. Sexualita a první milostné zážitky nemusí být veřejnou záležitostí. Pojd’me zkusit najít jinou cestu.“*

3.2. Představení „Připojená“

Kapitola je věnována představení „Připojená“. Mým záměrem je ilustrovat na tomto konkrétním příkladu principy programů, metody a postupy, které Divadelta v praxi používá. Projekt se věnuje aktuálnímu a naléhavému tématu – internet a nebezpečí s ním spojené. Vzhledem k tomu, že internet a moderní technologie jsou v současném světě takřka nenahraditelné staly se našimi „věrnými přáteli“, ale i „nepřáteli“, kteří nás mohou dennodenně ohrožovat. Díky tomu je po programu poptávka a hraje se pro širší spektrum věkových skupiny.

3.2.1. Vznik projektu

„Připojená“ je inscenace vhodná mimo jiné i k demonstrování, jakým způsobem Divadelta pracuje, pakliže tvoří program na zakázku.

Vznik programu „Připojená“ má zajímavou historii. Projekt byl vytvořen na popud jedné pražské školy, která požádala o vytvoření nového představení

na objednávku. Pedagogové této školy odhalili, že chlapec ze třetí třídy natáčí pravidelně videa na YouTube. Na natočených záběrech ukazoval soukromí své i svých rodičů, záměrně natáčel jejich byt a chlubil se drahým vybavením. Chlapec se stal ve škole populární, překračoval mantinely a jeho videa se šířila. Nevhodná videa se dostala až k pedagogickému sboru, který se rozhodl tento fenomén ve škole zastavit prostřednictvím Divadelty - jelikož s ní měli již dobré zkušenosti. Tým se intenzivně scházel a operativně vytvořil program „Připojená“. Pro soubor bylo důležité, aby příběh připomínal a zrcadlil situace, do kterých se zmíněný chlapec dostával, zároveň bylo důležité, aby obsah příběhu zůstal v prostředí bezpečné fikce a příběh nebyl pro chlapce osobní. Toho se docílilo tak, že místo chlapce se hlavní aktérkou stala dívka – starší. Příběh se podařilo odosobnit také tím, že se do něj zakomponovaly další motivy. Natočení videa o vybavení bytu, které hlavní hrdinka udělá, je pouze přidružená situace z mnoha dalších. Důležité pro soubor bylo importovat do příběhu takové situace, které by měly děti varovat před neuváženými kroky na internetu a demonstrovat, jaký obsah videí je a není vhodné zveřejňovat. Postupem času se představení doplnilo o další hodnoty, aby bylo univerzálnější i pro nezainteresované skupiny diváků.

3.2.2. Aktuální a žádané téma - internet

„Připojená“ je jedním z hojně hrajících se představení. Školy si program objednávají, protože problematika pohybu dětí na internetu je ožehavá a neustále aktuální. Mladí lidé využívají sociální sítě, hledají informace a zábavu, což shledáváme jako správné. Problém nastává v těch situacích, kdy dítě neví, kde jsou hranice bezpečnosti. Ve své naivitě a nezkušenosti vstupuje do online prostoru, kde může svým neuváženým jednáním ohrozit sebe i své okolí. Marika Pecháčková²⁰ přirovnala prostředí internetu k velké, rušné křižovatce. Představme si tuto křižovatku ve své reálné podobě - dopravní značky, semaforey, přechody pro chodce, chodníky, ostrůvky, silnice s řadou jízdnic pruhů a samozřejmě rušný provoz. A teď do křižovatky postavme dítě (nebo i dospělou osobu). Když se bude člověk v křižovatce řídit pravidly, bude používat chodníky, přechody, semaforey, je v relativním bezpečí a může křižovatkou procházet a dostávat se kam potřebuje.

²⁰ Marika je žena Víta Klusáka, který natočil dokument „V síti“, věnující se zneužívání dětí na internetu. Vydala knihu „Kdo chytá v síti“ a se svým manželem na celé problematice spolupracuje.

Někdo ovšem musí pravidla dítěti/dospělému vysvětlit, jinak neví, čím se řídit a jak se v takovém provozu chovat. Zdálo by se, že když budeme respektovat a používat pravidla, jsme v bezpečí. Opak je ovšem pravdou. Člověk musí být v křižovatce opatrný neustále, a to i v případě, že se právě nachází na chodníku, protože neví, zda nějaké auto nevjede tam, kde by se pohybovat vůbec nemělo. Proto výše mluvím o „relativním“ bezpečí. Prostor a účel křižovatek je sám o sobě dobrý, užitečný a prospěšný, zároveň je ale nebezpečný jak pro řidiče vozidel, tak pro chodce. Bez dodržování všech pravidel by se význam křižovatek vytratil a stala by se silně nebezpečnou. Internet je v tomto ohledu velmi podobný. Prostřednictvím Divadelty a programu „Připojená“ se děti dozvídají jaké chování je nebezpečné a společně projdou částí křižovatky bezpečně.

3.2.3. Téma příběhu a jeho účel

Hlavním tématem představení „Připojená“ jsou nástrahy internetu. V tomto širokém slova smyslu se skrývá problematika populárního natáčení a zveřejňování domácích videí, nepřírozená stylizace dětí a přetvářka propagovaná v médiích a na internetu, kterou děti rády napodobují, aniž by v ní viděli hlubší význam. Dále příběh pokrývá nebezpečnou komunikaci s cizími lidmi po síti, anonymitu, kterou internet umožňuje nebo nenávratnost poskytnutých nebo zveřejněných soukromých informací. Mimo to program poukazuje i na vhodnost obsahu sdílených videí nebo fotografií. Částečně se dotýká i kyberšikany. Program pomáhá žákům učit se prosazovat svůj názor, rozpoznat a vymezit se vůči nebezpečnému chování (vlastnímu i druhých osob). Představení nepokrývá zdaleka všechny nástrahy internetu, ale upozorňuje na nejběžněji se vyskytující druhy chování dětí na internetu. V diskuzích se jaker dotýká i dalších aktuálních jevů spojených s problematikou bezpečnosti na internetu – například čas strávený na webech a sociálních sítích, rizika vyhledávaného obsahu, kontakt a schůzky naslepo s cizími lidmi, jak řešit nepříjemné situace, denní internetové návyky/zlovyky, rozdíl komunikace lidí z očí do očí a přes komentáře pod příspěvky a podobně.

Postavy vystupující v příběhu mají za úkol výše pojmenované jevy rozvíjet tak, aby s nimi mohlo být pracováno ve fóru nebo během diskuze s jakerem. Postava Anežky je sice sympatická, ale snadno ovlivnitelná se sklony k nedomýšlení, kam její

chování může vést. Tomu dopomáhá postava Alice, které Anežku dráždí a manipuluje. Alice je antagonista, jehož chování a působení na jevišti vychází z pocitu získané nadřazenosti a vidiny rychlé zábavy – ideálně na úkor někoho jiného. V tomto programu není zcela jasně vymezen protagonista ve smyslu utlačovaného. Nejvýrazněji je v příběhu ublíženo Bořkovi, kterého Anežka kyberšikanuje prostřednictvím jednoho videa. Mohlo by se tedy zdát, že antagonista je Anežka (v tu chvíli jím skutečně je, ale stalo se tak z důvodu jejího zmanipulování ze strany Alice). Zároveň je ublíženo ale i samotné Anežce (stala se obětí manipulace, zneužití a do dalších tíživých situací jí dopomohlo vlastní neopatrné chování). Považujeme proto za hlavního protagonistu skutečně Anežku, které byla náchylná k povrchnímu a prvoplánovému jednání - svým vlastním rizikovým chováním dopomohla k tomu, kam se její (nejen její) osud ubíral. Postava Bořka plní ve fóru úlohu potenciálního zachránce - je to Anežky nejlepší kamarád, na kterého dá - pakliže s ní bude umět citlivě hovořit a bude upřímný, může jí dopomoci k lepší cestě. V závěrečných pasážích příběhu (opět hovoříme o části fóra) přebírá iniciativu a odpovědnost ze své chování přímo Anežka. Je vystavena těžkému úkolu prosadit vlastní názor, umět vysvětlit a obhájit svůj postoj, kterému věří a umět rozpoznat, co pro ni může být skutečně nebezpečné a nebrat hrozbu na lehkou váhu. Do diváckých výměn během fóra vstupují žáci do rolí Bořka nebo Anežky. Alice se nemění, plní úlohu ryzího antagonisty.

Pro fórum nabízí příběh celkem šest možných situací²¹ vhodných pro diváckou výměnu. Dílčími cíli těchto výměn jsou:

- Svěřit se rodiči a získat jeho plnou pozornost

Tím je míněno, že rodiče jsou často zaneprázdnění na úkor pozornosti věnované svým dětem. To děti často dobře vnímají, ale neumí si o plnou pozornost říct. Přitom svěření se dospělému je jeden z důležitých bodů prevence rizikového chování. Ve výměně se divák učí funkčnímu mechanismu, jak rodiči vysvětlit, že má problém, který nepočká a je pro dítě skutečně důležitý. Následně se svěří s problémem a dokáže si říct o radu, jak postupovat dál (případně na řešení přijde během rozhovoru sám).

²¹ Konkrétní momenty výměn jsou vyznačeny tučným písmem přímo v textu kapitoly 3.2.2. Příběh.

- Citlivě sdělit pravdu do očí

Ve výměně jde o to, že názor dobrého kamaráda je cenný a měl by být skutečně upřímně myšlený. Divák si vyzkouší, jaké to je říct kamarádovi svůj kritický názor tak, aby ho neurazil, o kamaráda nepřišel a zároveň ho varoval před tím, jak se chová (že jeho chování může být nebezpečné nebo působí hloupě, trapně, lacině apod.). Je žádoucí, aby divák dokázal vysvětlit proč a čím to je, že tak kamarád působí – tomu může dopomocť herec nebo joker prostřednictvím návodných otázek (herec by otázky položil v rámci své role, joker by do situace citlivě zasáhl). V ideálním případě si divák mimo jiné uvědomí, že při kritizování druhého je dobré vyzdvihnout i něco pozitivního - např.: „*Jsi skvělá, když jsi sama sebou, nepotřebuješ si na nikoho hrát.*“ Výměna je důležitá, protože Bořek může Anežce říct, že obsah a způsob točení jejich videí může vést k problémům (i když svá slova myslela jako žert, tak to někdo může vzít vážně nebo mohou nevhodný obsah uvidět pedagogové školy apod.).

- Ubránit se nebezpečné komunikaci s cizím člověkem na internetu

Anežka v původním příběhu neodhalila, že na druhé straně sítě nesedí patnáctiletý René, ale někdo, kdo se za něj vydává a cíleně se na ní zaměřil. Anežce nedošlo, že se na ní René napojil kvůli jejím naivním videím, která šířila a ukazovala v nich vše, co ho zajímalo (malá neopatrná holka, bohatě vybavený byt, snadno manipulovatelná se slabostí se zamilovat a udělat díky tomu cokoliv). Tato výměna probíhá oprati jiným netradičně. Divák si jde na jeviště psát přes počítač se skutečným Reném²². Žák v roli Anežky vyslovuje nahlas, co Renému píše. René chce ve výměně od Anežky získat citlivé osobní údaje a fotografie - k tomu herec používá skutečné taktiky „lovců“ z praxe. Joker směřuje dítě tak, aby dokázalo zjistit, zda na druhé straně je skutečně René nebo někdo, kdo si vytvořil falešný účet. Diváci si vyzkouší, jaké to je, když na ně někdo naléhá, jak se proti tomu bránit a naučí se, jak odhalit „lovce“.

- Nenechat se natlačit do něčeho s čím nesouhlasím

Zde se potkávají tři různé výměny. Jejich společným jmenovatelem je únik manipulaci. Diváci v původním příběhu viděli, kam až může „hecování“ vést. Jak je vcelku snadné nechat se svést a přijmout za vlastní takové chování, se kterým

v podstatě ani nesouhlasí. Protože i na první pohled banální nápad může vést k fatálním následkům, jsou tyto výměny nasměrovány tak, aby se divák v roli dokázal nápadu, který se mu nejeví jako rozumný, ubránit a vymezit se vůči němu. Během těchto třech výměn (v níž je vždy jiný hráč-divák) se publikum seznámí s funkčními mechanismy, kterými lze manipulaci uniknout - např.: umění říci ne a stát si za ním, navrhnout jiné řešení, ukončit komunikaci, odvést pozornost jinam, říct si o pomoc apod.

Všechny tři situace se dotýkají problematiky vytváření dezinformací a anonymity na internetu (ve smyslu, jak je snadné se schovat za obrazovku a dovolit si chovat se jinak, než je přirozené ve skutečnosti). Téma kyberšikany se objeví v poslední výměně ze tří. Jde v ní o prevenci samotného vzniku tohoto druhu šikany. Neřeší tedy „jak“ se jí bránit, ale nabízí možnosti, jak jí předejít. Poukazuje na to, že na ní není nic hrdinského a slova, obzvláště slova veřejně sdílená, mohou dehonestovat člověka v tak velké míře, že ho to ovlivní po zbytek života.

Jedním z hlavních záměrů programu Připojená, je nabídnout divákům směr, jak efektivně komunikovat, a tím předcházet nebezpečným nebo rizikovým situacím v jejich životě. Divadelta nechce svému publiku zakazovat internet a hrozit jeho škodlivostí (internet skýtá obrovská pozitiva), ale varovat před chováním, ke kterému děti rády tíhnou, čímž ohrožují sebe i druhé. Vyjma funkční komunikace cílí soubor i na upřímné a přirozené chování dětí vůči sobě i druhým – tedy sdělování a sdílení takových informací a myšlenek, kterým skutečně věří, a jsou to jejich pravdivé názory. Soubor má rovněž snahu vést své diváky k přirozenému vystupování (na veřejnosti či internetu) a být sám sebou. Dále klade Divadelta důraz na otevřenou a upřímnou komunikaci rovného s rovným. Je stejně důležité a žádoucí, aby spolu lidé hovořili empaticky, kriticky nebo ohleduplně, jak při kontaktu z očí do očí, tak i v případě komunikace na internetových platformách a serverech. Rovnocenný, sdílný a upřímně vedený rozhovor, jenž tým v průběhu programu aplikuje, je model, který se snaží nabízet svým divákům a učit je jemu.

²² René přijde na jeviště „přiznaně“ ve své pravé identitě, všichni ho vidí a slyší, co Anežce píše – to co vytukává do klávesnice, vyslovuje nahlas. Text psaný Anežce ovšem odpovídá tomu, za koho se René vydává, tedy za patnáctiletého kluka, který s Anežkou na dálku chodí.

3.2.4. Příběh²³

Je pondělní ráno a s dobrou náladou do třídy přichází Anežka. Míří k lavici, kde už sedí její spolužák a nejlepší kamarád Bořek. Ten má dnes narozeniny. Anežka mu předá dárek - jsou to dva lístky na výstavu lokomotiv, ze kterých má Bořek upřímnou radost. Domluví se, že na ní půjdou společně v pátek po škole. Do třídy ale přichází Alice, jenž okamžitě strhne Anežčinu pozornost na sebe. Anežka by si moc přála být s Alicí kamarádka, ta se ale jen tak s někým nebaví, její matka je slavná televizní reportérka. Alice se k Anežce chová značně odměřeně a nafoukaně. To se ale změní ve chvíli, kdy Alice zjistí, že nemá úkol z matiky. Anežka jí ochotně dá všechny příklady opsat. Protože díky tomu Alice unikla špatné známce, nabídne na oplátku Anežce, že v pátek po škole může jít s ní, její mámou a celým štábem natáčet zajímavou reportáž. Pro Anežku je to atraktivní nabídka a navíc příležitost, jak se dostat do reálného světa zpravodajství. Proto na nabídku okamžitě kývne. To se ovšem dotkne Bořka, se kterým měla jít v tu dobu na výstavu a uražený vrací Anežce lístky na výstavu, načeš, odchází pryč. Anežku situace mrzí. Vzápětí na to Alice odvolá svůj slib, protože si myslí, že je Anežka příliš dětinská a nevypělá. Anežka tedy zradila kamaráda kvůli aktivitě, které se navíc ani nezúčastní.

Když se Anežka vrátí ze školy domů, má z pochopitelných důvodů špatnou náladu. **Zkusí se svěřit mámě²⁴**, aby jí poradila, jak se má teď zachovat. Matka je ovšem zaneprázdněná a spíše Anežku nevnímá, její odpovědi jsou automatické. Anežka si neumí říct o matčinu pozornost, a proto chce být raději sama. Jde do svého pokoje. Cestu jí zkříží táta, který zahájí rozhovor. Rozběhne se kolotoč otázek ze stran rodičů: „Co bylo ve škole?“, „Co Bořek?“, „Líbil se mu dárek?“, „Jaká je nová spolužačka Alice?“, „Víš o tom, že je Alicina máma reportérka?“ apod. Anežka se rodičům vymaní poté, co stále opakuje, že má hodně úkolů, má pocit, že jí rodiče vůbec nevnímají. Když je Anežka konečně sama, rozhodne se udělat zásadní krok. Založí si svůj vlastní YouTube účet a natočí své úplně první video. Jejím snem je stát se slavnou youtuberkou a později jít na žurnalistickou školu. Je ze svého videa nadšená! Anežka si ve videu připadá akční, dospělá, cool, vtipná, originální a zajímavá. Vlastně to ale vůbec byla ona, jakoby to byl někdo jiný - jejích očích

²³ Divadelta si na tento příběh vyhrazuje autorské právo a nesmí být použit mimo Divadeltu nebo pro jiné účely.

²⁴ Jedná se o první výměnu s dílčím cílem „Svéřit se rodiči a získat jeho plnou pozornost“.

lepší. Na videu, které Anežka zveřejnila se chovala tak, jak by se na veřejnosti neprezentovala. Pod záminkou zábavy a snahou upoutat pozornost urážela učitelky a kuchařky ve škole, a to přehnaným a parodickým způsobem. Anežčino video získalo přes noc 63 „lajků“ a 12 odběratelů. Díky tomu uvěřila, že je nesmírně zajímavá. Ve skutečnosti byla jen k smíchu - lidé chtěli sledovat její sebeztrapňování.

Je druhý den ve škole a ledasco se změnilo. Alice se začíná s Anežkou bavit a dokonce jí „lajkla“ video. Bořek zůstává naštvaný. Anežka se mu upřímně omlouvá. Bořek nějakou dobu váhá, ale omluvu nakonec přijímá a na výstavu mohou společně jít. V lavici panuje opět dobrá nálada - Anežka využije situace a zajímá se, **co na video říká Bořek**²⁵. Nelíbí se mu a připadá mu hloupé, protože to ale nedokáže říct nahlas, raději mlčel a neví, co odpovědět. Naneštěstí z jeho reakcí Anežka usoudí, že jí Bořek závidí a žárlí, že je teď známá a určitě bude i slavná. Od této chvíle se spolu nejlepší kamarádi nebaví. Anežka se spolčí s Alicí, které celá situace přijde velmi zábavná (navíc si z Bořka vždy utahovala).

Příběh nabírá spád. Anežka natáčí stále více videí, kamarádí se s Alicí a v několika videích vystupují společně. „Lajky“ stoupají, odběratelé videí přibývají. Kvalita videí je ovšem stále stejná - divná, trapná, prvoplánová, bez dobrého nápadu. Lidi na internetu Anežčino ponižující chování baví sledovat a chtějí více videí. Zanedlouho ji přes internet oslovil kluk jménem René. Ti dva si začali hodně psát a Anežka se zamilovala. René se stal jejím prvním klukem - na dálku. Píší si každý den a posílají si své fotky. Zjistila o něm, že žije v Brně, je mu 15 let, hraje rugby, hokej apod. **René toho o Anežce už také hodně ví a chce od ní další fotku**²⁶, tentokrát z jejího pokojíčku. Ona ale dostane mnohem lepší nápad - natočí speciální video o tom, jak to u ní doma vypadá. V rámci videa tajně natočí i své rodiče při soukromém hovoru, ve kterém se baví o špatné pracovní morálce a nevyhovujících podmínkách v práci, kde Anežčina matka pracuje (pedagožka na gymnáziu). Anežce rozhovor rodičů přijde jako skvělý „úlovek“, neváhá ho zveřejnit a obohatit o varování potenciálních zájemců, aby se jmenované škole vyhnuli.

²⁵ Jedná se o druhou výměnu s dílčím cílem „Citlivě sdělit pravdu do očí“.

²⁶ Jedná se o třetí výměnu s dílčím cílem „Ubránit se nebezpečné komunikaci s cizím člověkem na internetu“.

Příběh se posouvá po své časové ose dopředu - Anežka s Bořkem stále nekomunikuje, protože usoudila, že ho její osoba nezajímá a jeho chování vnímá jako křivdu a zradu. Dnes však ve škole natáčí další video, a to s exkluzivním hostem - Alicí. Nové video začíná **speciální písní o jejich škole**²⁷: „Zvonek zvoní, škola smrdí, po schodech se valím. Školník leze po lavici, smíchy se z něj svalím. ‘Číluju’ to.” Poté dívky přidávají detektivní **odhalení důvodu, proč zapáchá školní jídelna**²⁸ - tvrdí, že viděly toho rána kuchařky, jak sbírají psí exkrementy a dělají z nich čevapčiči. Vrcholem videa je Alicin návrh vytvořit týdenní **video-rubriku „Tupoun týdne”**²⁹. Alice jako prvního nominuje Bořka a naléhá na Anežku, aby o něm řekla tři odporné věci. Anežka se zprvu brání, ale podléhá nátlak. Lživě a dehonestujícím způsobem Bořka pomluví. Alice neváhá a vlastní iniciativou video ihned zveřejní. Anežka ho na svém YouTube kanálu nechá – ví, že získá hodně „lajků“ a Bořek se o pomluvě nedozví, protože její videa nesleduje.

Po příchodu Anežky domů situace graduje. Rodiče na ní už čekají a vše nasvědčuje tomu, že má problém. Otec na Anežku vyrukuje, že už vědí o jejich videích a že se zbláznila, když natočila jejich soukromý rozhovor. Maminka kvůli tomu dostala výpověď z práce. Tím ale celý problém neskončí. V tu chvíli zazvoní telefon. Volá Anežčina ředitelka a oznamuje, že jejich dcera zveřejňuje na internetu videa, kde hanobí školu a šikanuje svého spolužáka Bořka, který následkem toho utekl z domova a hledá ho policie. Anežka se dostává na své dno.

Příběh pokračuje shrnutím, jak se situace vyvinula. Anežka má samé problémy. Doma jsou na ní neustále našťvaní a už nic není jako dřív, nikam nejezdí, společně si nepovídají, nesmějí se. Nejspíš se budou stěhovat a rodiče hledají novou práci. Když policie po třech dnech Bořka našla, šla se mu Anežka omluvit - to ovšem neumožnili Bořkovi rodiče, kteří ji k němu nepustili. Naštěstí má Anežka Reného. Je to jediný člověk, který je na její straně. Dokonce Anežce slíbí, že za ní o víkendu z Brna přijede a vše urovná - promluví si s jejími i Bořkovými rodiči. Anežka se těší, je to její jediný záchytný bod. Sděnila Renému adresu jejich bytu, aby pro něj nemusela jezdit na nádraží. Anežčino shrnutí současné situace náhle přeruší rozhodnutí rodičů odjet o víkendu na chatu. Nešťastná Anežka musí napsat Renému, že jejich víkend se ruší, protože doma nikdo nebude.

²⁷ Jedná se o čtvrtou výměnu s dílčím cílem „Nenechat se natlačit do něčeho s čím nesouhlasím“.

²⁸ Jedná se o pátou výměnu s dílčím cílem „Nenechat se natlačit do něčeho s čím nesouhlasím“.

Posledním obrazem příběhu je příjezd Reného, které skutečně dorazil k Anežce domů. Ovšem místo patnáctiletého kudrnatého mládence, přijel čtyřicetiletý muž, od pohledu vyhlížející jako kriminální živel. A protože doma vůbec nikdo nebyl, mohl si odnést, co se mu jen zlíbilo. René vykradl Anežčin domov.

3.3. Jak to vypadá v praxi

Abych ilustrovala, jak vypadá činnost Divadelty v běžné praxi, vkládám výňatek z článku pro Tvořivou dramaturgii, ve kterém jsem denní rutinu zobecnila takto:

„Je 8:30 a herci přicházejí do pražské základní školy. Ze třídy vytvoří improvizované divadelní prostředí - hlediště, jeviště s nutnými rekvizitami a oponou. Kostýmy jsou pečlivě nachystané v zákulisí. V 9:00 už diváci sedí na svých místech a program trvající celkem 90 minut může začít. Nejprve se herci představí svým divákům a navážou první interakci pomocí jednoduché aktivizační hry, která již tematicky souvisí s příběhem. Poté joker [...] nastíní divákům čemu se příběh bude věnovat a vysvětlí jim, že jejich role v představení bude dnes důležitá a oni sami se budou moci stát herci či režiséry příběhu. Poté může začít samotné představení, které je rozděleno do dvou částí – pevný příběh a interaktivní část tzv. fórum.

[...]

Většina diváků prožívá příběh silně a emoce jsou z jejich tváří zcela jasně patrné. Není výjimkou, že inscenaci doprovází četné poznámky z řad diváků, kteří se snaží hlavní postavě poradit nebo varovat před jejím chováním (herci v roli na poznámky citlivě reagují a interakce je žádoucí). Z toho je patrné, že diváci skutečně příběh aktivně vnímají, postavy jsou jim blízké a mají potřebu zasáhnout do děje se záměrem změnit chování postav. [...]

Po vyvrcholení krizové závěrečné scény opět přichází na řadu joker a interaguje s diváky. Nejprve rekapituluje a reflektuje všechny krizové situace příběhu, poté mluví s diváky o možnostech jejich řešení. [...]. Diváci jsou prostřednictvím jokera připraveni prožít příběh ještě jednou s vědomím, že mohou do jednání postav sami zasahovat (tlesknou, zvolají „stop“ a následně sami vstoupí

²⁹ Jedná se o šestou výměnu s dílčím cílem „Nenechat se natlačit do něčeho s čím nesouhlasím“.

na jeviště) a postupně děj měnit tak, aby hlavní postavě dopomohli k efektivnímu řešení problémů a zabránili fatálním následkům původního příběhu. Začíná tedy velmi důležitá druhá část programu, kde mají hlavní slovo diváci - fórum. Joker vysvětlí pravidla interaktivní části a poté už zahájí fórum. Vrací příběh zpět na začátek. Herci opět vstupují do situací. Scény jdou chronologicky, ale nehrají se již všechny, pouze ty stěžejní [...]. Pro diváky není problém identifikovat krizové momenty a hledat účinné řešení, neboť je joker již náležitě připravil a o všech situacích společně diskutovali. [...]. Celým procesem interaktivní druhé části diváky neustále doprovází právě joker, který zajišťuje komunikaci mezi diváky a herci (ať už mezi diváky v hledišti nebo diváky v akci na jevišti), dále ošetřuje složité situace, které během improvizace mohou nastat, rozvíjí diskuze a posouvá děj. Příběh končí, když je nalezeno lepší řešení a hlavní postava ví, jak se vyhnout rizikovému chování, co má udělat lépe či bezpečněji a jak získat co chce, aniž by někomu ublížila.

Hodiny ukazují 10:30 a herci stojí před diváky již v neutrálním černém oblečení a bez kostýmů. Příběh se podařilo dovést k pozitivnímu konci. Každý z členů Divadelty vysloví ještě několik slov závěrem, tentokrát sám za sebe v tematickém kontextu dané problematiky. Někteří diváci se ještě hlásí a chtějí říct vlastní zkušenost, kterou jim příběh připomněl nebo otevřel. Hercům zbývá něco málo minut na to, aby svoji pozornost mohli věnovat těmto autentickým zpětným vazbám. Je zcela jasné, že téma a jeho provedení se v divácích odrazilo a bude v nich dále rezonovat. A přesně pro tyto případy ke každému programu obdrží pedagogové po shlédnutí představení metodické listy, se kterými mohou dále pokračovat v práci s daným tématem ve svých hodinách.

Je 11:00, herci se loučí s pedagogy a odcházejí z budovy školy.“

K úryvku článku, bych ještě ráda doplnila v několika bodech další běžně se vyskytující jevy, které doprovází činnost Divadelty v praxi:

- Jak již bylo řečeno, diváci rádi na postavy mluví a snaží se jim již v první části inscenace poradit nebo napovědět, co mají či nemají dělat - např.: „Bořku, Anežka má kluka, řekni jí něco“. Tento jev přímého verbálního projevu směrem k postavě se objevuje převážně u mladšího školního věku publika. Oproti tomu starší žáci si své poznámky sdělují mezi sebou soukromě a jejich komentáře jsou spíše hodnotící a vymezující - např.: „Ta je ale trapná, to bych nikdy nenatočila“ nebo předvídací - např.: „Určitě je

to *pedofil*“. Pokud poznámky a komentáře z řad diváků podporují příběh, herci na ně za svoji postavu v roli reagují. Postava může komentář vnímat jako podporu a ujištění, že jedná správně nebo může jít naopak do opozice a vymezit se vůči diváckým poznámkám (to většinou dělá antagonistu) čímž publikum dráždí. To může být dobrý stimul pro následné fórum.

- Dalším běžně se objevujícím jevem je kolísavá intenzita pozornosti obecnosti. Tím chci říci, že v průběhu programu se diváci v některých částech chovají aktivněji a v jiných pasivněji - což je v divadelním světě ovšem normální. Není možné, aby byl divák po dobu 90 minut plně soustředěný na každé hercovo slovo a pohyb. Divadelní inscenace by měla v rozmezí svého trvání obsahovat situace optimálně kulminující, ale i uvolňující, kdy divák může na okamžik tzv. „vypnout“. S tímto modelem pracuje i Divadelta. Její programy obsahují pasáže, kdy je vyžadována intenzivní divácká pozornost nebo aktivita, ovšem jsou nabídnuty i momenty, kdy dochází ke zmíněnému uvolnění. Musí být dodržena jistá optimálnost mezi gradací a uvolněním tak, aby mohlo dojít k cílenému efektu inscenace, tedy k dramatickému (ve smyslu - osudnému) závěru. Proto se v tomto typu divadla ve finálních úsecích příběhu spíše eskaluje. Uvolnění může být nabídnuto buď v rámci příběhu (krátké momenty – přechody, humor, výplň) nebo příchodem jokera – divák si tak sám pro sebe určí, zda si potřebuje „odpočinout“ a jen pasivně poslouchat nebo zda se aktivně zapojí do debaty.
- Potlesk doprovází zpravidla každý program Divadelta. Nemíním tím ovšem potlesk pro herce profesionály, ale pro herce z řad diváků. Nejen, že se jedná o zažitý divadelní symbol, jak lze herce odměnit za výkon, ale v případě divadla fóra je to skvělý mechanismus, jak povzbudit hráče vstupujícího nebo odcházejícího z jeviště. Při vstupu diváka na jeviště iniciuje potlesk většinou joker (publikum se připojí). Dělá to z toho důvodu, aby přicházející dítě motivoval a povzbudil. Jedná se o „hybný“ element, který ve většině případů dodá žákovi odvahu a přiměje ho skutečně vstát a na jeviště se postavit. Další druh potlesku čeká na diváka (mluvíme o divákovi, který byl na jevišti hrát) po odehrání jeho divadelního partu. Zde už bývá potlesk z řad obecnosti přirozeně spontánní – v divadle se běžně tleská na konci výstupu. Potlesk si divák v roli zaslouží nejen

z důvodu ukončení výstupu, ale i za navrhnuté a aplikované řešení, které napomohlo sdílnějšímu osudu hlavní postavy. Obvykle se potlesk stává oblíbenou kratochvílí programu, protože děti mohou vyjádřit svoji náklonnost ke spolužákovi nebo se fyzicky projevit či prosadit. Na potlesku se dá dobře rozeznat, kdo je ve třídě oblíbený a kdo méně. Zajímavostí z praxe je, že se vcelku často objevuje pozitivní jev, kdy při vstupu outsidersera na jeviště tleskají spolužáci málo. Ale poté, co se mu podaří inscenovanou situaci zdárně vyřešit (i kdyby za pomoci jokera nebo herců), získá tím ve třídním kolektivu uznání a potlesk k odchodu je vřelejší.

- Jsou dny, kdy se v Divadeltě stává, že se první část představení jeví ze strany diváků jako pasivní (v průběhu inscenace se takřka neprojeví nebo nevypadají tolik zaujatě). To se ovšem promění v druhé polovině – v části fóra – kdy se aktivita publika zvedne řádově o desítky procent. Možnost interaktivity diváky baví, zajímá, rozvíjí a sledování svých spolužáků v akci je pro ně poutavé. Jsou postaveni před určité výzvy, které musí překonávat. Je k nim přistupováno s respektem a rovnocenně. Jejich slovo je důležité. To jsou podmínky, o které stojí a díky nimž chtějí projevit vlastní aktivitu a tvořivě spolupracovat se souborem i mezi sebou. Přestože se mohli diváci jevit v oné první polovině nezaujatí, velmi dobře si většina z nich pamatuje konkrétní momenty i motivace jednání postav z předešlých hereckých výstupů. To je pro soubor ověřením toho, že je příběh dobře vystavěn a plní svůj účel pro realizaci fóra.
- Nejúčinnější a preferovaný model práce Divadeltý nastává v komorním jednotřídním kolektivu. Není však ojedinělé, že soubor hraje pro skupinu spojenou ze dvou různých tříd (3. A společně s 3. C). V takových případech se často objevuje mezitřídní ostýchavost a nervozita jedné třídy vůči té druhé. Nejmarkantněji je to znát na velkokapacitních školách (neznají se) nebo se staršími ročníky druhého stupně (nechtějí se ztrapnit, zviditelňovat, jsou opatrní). Zkušenosti a profesionalita organizace jsou na takové úrovni, že zvládá účinně pracovat i s takto složeným publikem. Soubor pracuje v uvedených podmínkách o to intenzivněji. Celý tým a především pak joker se snaží o navození bezpečné atmosféry, budování a prohlubování příjemné tvůrčí nálady. Tomu opět napomáhají mechanismy, jako je aktivní

přístup ve vedení i hraní, naslouchání a v neposlední řadě humor a nadhled.

- Ve většině případů vystupuje soubor v rámci jednoho dne dvakrát v téže škole. Program může být dvakrát stejný nebo dva různé – záleží na požadavcích školy. První představení obvykle začíná v 9:00 hodin, po odehrání následuje pauza trvající zhruba patnáct až dvacet minut, na niž navazuje druhé představení v 11:00. Pauza je pro členy Divadeltly nezbytná a důležitá pro podání dalšího plně soustředěného výkonu (nejen že si soubor odpočine, ale potřebuje se psychicky odpoutat od předešlé skupiny a být schopen napojit se zcela nově na druhou skupinu). Vytvořená proluka mezi představeními je takřka hraniční pro takovýto „restart“. Vzhledem ke krátké pauze se hrají obě představení ve stejné třída a mění se pouze divácká skupina. Herci tedy nemusí sklízet a opět stavět scénu na úkor svého odpočinku.
- Dále můžeme obecně říci, že v rámci fóra do jedné konkrétní výměny³⁰ vstoupí jedno dítě. To znamená, že jedna scéna, respektive jeden krizový moment, jenž je předem týmem předurčen k divácké intervenci, vyřeší jeden divák. Další situace/scéna vhodná k intervenci je věnováno zase jinému dítěti. Pouze ojediněle se stává, že by divák v roli nedokázal situaci efektivně vyřešit/napravit. V takových případech joker citlivě hru přeruší, zreflektuje, co proběhlo, poděkuje divákovi za vnesené nápady (ideálně vyzdvihne, co se skutečně podařilo) a dá prostor novému divákovi, aby situaci posunul/vyřešil on. Ve většině případů nechodí jeden divák dvakrát do výměny v rámci jednoho programu.
- V průběhu programu se může stát, že jsou diváci velmi komunikativní a s jokerem vedou diskuze déle, než bývá běžné. Pakliže joker vyhodnotí diskuzi jako naléhavou nebo skutečně podnětnou, pak ji s divákem rozvádí hlouběji i za předpokladu, že bude z části na úkor pokračování příběhu. Pro Divadeltu je komunikace s divákem významná, proto jí v těchto výjimečných případech může být věnována nadstandardní časová dotace. Tím ovšem může nastat situace, že se další scény budou muset hrát

³⁰ Divák jde sám hrát za původní postavu na jeviště a uplatní vlastní řešení situace. Vše probíhá jako hra v roli.

zkráceně, rychleji či je úplně vynechat (pokliže to děj dovoluje a joker zvládne situaci ošetřit slovně). Kvůli dennímu školnímu harmonogramu musí Divedelta skončit v čas, ve který bylo předem domluveno. Joker musí být orientovaný v čase i aktuální situaci a rozhodnout, v jakém režimu bude program pokračovat. Tým je schopen jednat natolik operativně, že se výsledek na kvalitě programu nepodepíše, přestože byl veden nezcela standardně.

ZÁVĚR

Spolek Divadelta se za jedenáct let stal plně profesionálním a stálým uskupením. Soubor získal podporu dalších organizací a navázal řadu pracovních partnerských vztahů. V současné době odehraje průměrně dvacet pět představení měsíčně. Klientelu tvoří převážně školy pražské a školy středočeského kraje. Čas od času se tým vydá i na vzdálenější místa republiky.

Ze získaných zpětných vazeb od pedagogů i diváků je zřejmé, že Divadelta svoji práci dělá s pozitivními výsledky a objevila skutečně funkční model preventivních představení. Používané techniky a metody mají své největší opodstatnění právě v interaktivitě a autenticitě, kterou soubor zvládá vybudovat i udržet. Opět musím vyzdvihnout sílu, která tkví v možnosti si sám na sobě vyzkoušet jednat v určité fiktivní situaci. Ta nabízí prožitek a objevení cest, jak se účinně bránit či jak říct ne, jak konstruktivně vysvětlit, že s něčím nesouhlasí a proč. Tým vede děti k aktivnímu uvažování prostřednictvím diskuzí. Diskuze směřují k realizaci diváckých nápadů přímo na jevišti, čímž si mohou ověřit účinnost a pravdivost svých názorů nápadů nebo taktik. Improvizace, operativní jednání i moment překvapení se běžně v programech vyskytují a chod představení nikterak nenarušují. Díky značným zkušenostem spolek ví, jak je možné vzniklé ožehavé situace ošetřit a jak vybudovat a udržet bezpečné prostředí, které má jasný směr a cíl.

Důvodem, proč je Divadelta úspěšná je, že si přes veškerou tíživost svých témat a nešťastných osudů hrdinů umí udržet nadhled a humor. Tím si diváky nakloní na svoji stranu. Záměrem není děti šokovat nebo vyvést z míry tím, kam až může rizikové chování dojít. Ale aktivizovat je a podráždít jejich emoce, podpořit uvažování nad situacemi a vzbudit chuť s tím něco udělat - tento potenciál děj bezesporu obsahuje. Představení mají „tah“ a jsou zábavná - čili - děti chtějí spolupracovat, programy jsou pro ně atraktivní, nejsou svázané „tragikou“ děje. Mají chuť se do děje zapojit, protože dopředu vědí, že mohou. Diváci vnímají, že charaktery postav mají naději, sympatizují s nimi, a proto jim pomoci poskytnou.

Soubor pochopitelně ví, že svými programy neuchrání diváky od nebezpečí a budou se s ním potkávat nebo zažijí rizikové chování. Někteří jedinci nebezpečí podlehnou, ale jiní budou minimálně vědět, že již podobnou situaci zažili a budou si umět představit, kam by mohla hlouběji směřovat. Dále budou vědět, že touto

cestou se vydat nemusí, protože už mají zkušenost s nějakou lepší. Divadelta učí děti nad věcmi uvažovat a mluvit o nich. Jak jsem již v průběhu své práce několikrát zmínila, pro soubor je důležitá komunikace (vedení rozhovoru, diskuze, reflexe, sdělování pocitů a názorů, rozvádění detailů a posouvání je do hlubších sfér). Stejně jako chce tým komunikovat s diváky, tak chce i po nich, aby komunikativním způsobem vyřešili situace, do kterých vstupují na jevišti. Umění účinné komunikace se člověk učí mnohdy po celý život. Divadelta dává možnost tento proces nejen urychlit, ale hlavně si ho vyzkoušet a objevit k němu cestu. Učení se prožitkem je podstatou a hybnou silou spolku.

Z výše uvedeného shrnutí mé diplomové práce vyplývá, že Divadelta má na české divadelně-edukativní scéně své právoplatné a opodstatněné místo.

Poskytnutý portrét této organizace splnil své cíle - objasnil v čem tkví podstata práce Divadelta, všem spočívá její specifičnost a hodnoty práce. Nabídla jsem detailní přehled toho, co soubor svým divákům může nabídnout a jaké dílčí kroky směřují k naplnění hodnot, které chce tým předat veřejnosti.

SEZNAM LITERATURY

ČERMÁKOVÁ, Ivona. Augusto Boal a dramatická výchova. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos-Artama, 1999, X(25), I-XII. ISSN 1211-8001.

KASÍKOVÁ, Hana. Divadlo ve výchově: Holandsko. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos - Artama, 2001, XXIII(32), 30-32. ISSN 1211-8001.

KASÍKOVÁ, Hana. Dramatická výchova. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos - Artama, 2001, XII(33), 4-6. ISSN 1211-8001.

MACHKOVÁ, Eva. Co je divadlo ve výchově a co s ním. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos-Artama, 2016, XXVII(79), 1-4. ISSN 1211-8001.

MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatickosti*. Praha: Akademie múzických umění, 2000. ISBN 80-85883-54-6.

MCCASLINOVÁ, Nellie a Eva MACHKOVÁ. Ipos-Artama, 1998, (24), I-VIII. ISSN 1211-8001.

MORGAN, Norah a Juliana SAXTON. *Vyučování dramatu: hlava plná nápadů*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2001. ISBN 80-901660-2-4.

PAVLOVSKÁ, Marie; REMSOVÁ, Lenka; GULOVÁ, Lenka. ВИБРАНІ МЕТОДИ ДРАМАТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ВИБРАНІ МЕТОДИ ДРАМАТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. Selected methods of drama education in the socio-pedagogical context. Vybrané metody dramatické výchovy v kontextu sociálně-pedagogické reality. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 144 s. ISBN 978-80-210-8910-5.

(Pro účely své diplomové práce jsem pracovala s českým rukopisem, který mi poskytla L. Remsová)

PROVAZNÍK, Jaroslav. *Dramatická výchova a dítě v bludišti dnešního světa: příspěvky z konference o dramatické výchově, kterou v rámci projektu Praha – evropské město kultury roku 2000 uspořádaly katedra výchovné dramatiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění Praha a Sdružení pro tvořivou dramaturgii*. Praha 16.-17. září 2000. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2001. ISBN 80-901660-4-0.

PROVAZNÍK, Jaroslav. Škola a dramatická umění: Mimetická hra - nejpřirozenější metoda učení o divadle. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos - Artama, 2017, XXVIII(81), 1-3. ISSN 1211-8001.

PŮLPÁNOVÁ, Veronika a Jitka ROSENOVÁ. Divák nemusí být pouhým pozorovatelem. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos-Artama, 2020, XLIII(89), 38-40. ISSN 1211-8001.

REMSOVÁ, Lenka. *Divadlo utlačovaných a jeho edukační možnosti v sociální pedagogice* [online]. Brno, 2011 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/obqjv/Remsova.pd_f. Disertační práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce Jiří Němec.

SANTOS, Bárbara, Julian BOAL a Augusto BOAL. *Divadlem ke změně: vybrané texty k divadlu utlačovaných*. Přeložil Tereza SCHMORANZ, přeložil Martina ČERMÁKOVÁ. Praha: Antikomplex, 2016. ISBN 978-80-906198-2-1.

UCHYTILOVÁ, Barbora. Divadlo forum Augusta Boala. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos - Artama, 2003, XIV(38), I-II. ISSN 1211-8001.

VALENTA, Josef. Divadlo ve výchově. *Tvořivá dramatika*. Praha: Nipos - Artama, 2005, XXVII(44), 1-2. ISSN 1211-8001.

Další zdroje:

Divadelta [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://divadelta.cz/>

Augusto Boal (April 16, 1931 - May 2, 2009) - PART 1 [online]. In: . [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HOgv91qQyJc>

Augusto Boal (April 16, 1931 - May 2, 2009) - PART 2 [online]. In: . [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FXutHbXGQfg>

The Theatre of the Oppressed: Forum for social change [online]. In: . [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=qTA1b4rITXl>

Augusto Boal, Forum Theater, Harvard-2003 (Part 1/5) [online]. In: . [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=l71sLJ-j5LE>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Anotace k představení pro MŠ

O zdravém semínku

(téma: zdravý životní styl)

Toto představení vzniklo ve spolupráci s Nadačním fondem Alber. Je určeno dětem od 3 do 6 let. Děti se dozvědí, jak se ze semínka stane brambora nebo mrkev. Také si uvědomí, proč je dobré jíst zeleninu a ovoce. Pohádka dětem velmi jemně a zábavně prezentuje téma zdravého životního stylu.

Příloha č. 2

Anotace k představení pro I. stupeň ZŠ

Trest

(téma: agresivita/šikana)

Diváci se zde sami stávají soudci a rozhodují o vině žáka páté třídy Milana Válka, který strčil svou spolužačku ze schodů. Ta má teď vážné zdravotní problémy. Během 90 minut diváci postupně odkrývají celý příběh a zjišťují, proč se to stalo. Sami pak hledají možnosti, co a jak se mohlo udělat jinak, aby k incidentu na schodech nedošlo. Diváci během programu zjišťují, jak lehce může legrace přerůst v šikanu. Zjišťují také, že „oplátka se nepeče“ – tedy že oplácením provokace se nic nevyřeší, ba naopak, kam až může odplata vést. S lektory programu dále odhalují, že každý je jiný a jinak přijímá legraci a škádlení. Co někomu přijde vtipné, může někoho zranit. Dále na vlastní kůži zkouší, jak asertivně jednat a předcházet agresivnímu myšlení a jednání.

Připojená

(téma: nástrahy internetu, jak používat internet bezpečně)

Hlavní hrdinka Anežka chce být slavná, chce točit videa a být youtuberka. Vůbec si ale neuvědomuje, co může svými videi uveřejňovanými na internetu způsobit, komu všemu může ublížit a že nejvíce může také ublížit sama sobě.

Diváci si během programu mohou uvědomit, jak je důležité být sám sebou a nehrát si na něco co nejsem. Dále díky programu zjistí, jak bezpečně používat internet a proč. Jaké informace neuveřejňovat a proč. Jak a s kým na internetu komunikovat, na co si dát při komunikaci pozor. Dále se program zabývá kyberšikanou, a tím co může způsobit.

Alenka v nesnázích

(téma: lhaní, žalování, porušování pravidel)

Do Alenčiny třídy přichází v novém školním roce nový spolužák Mirek. Od začátku je jasné, že Mirek je její krevní skupina, a protože Alenka doposud neměla moc štěstí na kamarády, stávají se s Mirkem velmi rychle nerozlučnou dvojicí. Zažívají spolu spoustu dobrodružství, ale někdy začíná být jejich zábava proti pravidlům a za hranicemi bezpečí a slušnosti. Alenka si neví rady: Jak říci kamarádovi, že tohle už je moc na nechci to dělat? Jak se někomu svěřit a nebýt přitom „žalobníček“? Je lhaní doma a ve škole to správné? Diváci interaktivně projdou příběhem Alenky a Mirka a zamyslí se nad tím, jakou cenu má přátelství, jak je důležité mít a hájit vlastní názor, proč jsou některé věci a činnosti nebezpečné. Zamyslí se nad tím, jaký je rozdíl mezi žalováním a svěřením se dospělému a kam vedou nebo spíše nevedou lži.

Příloha č. 3

Anotace k představení pro II. stupeň ZŠ

Vsadíš se

(téma: vznik nebezpečí závislosti, hazard)

Patrik právě oslavil své patnácté narozeniny. Je to sportovec, a protože má pocit, že sportu rozumí, rozhodne se s kamarády začít sázet. Jeho hlavní motivace je získat srdce starší dívky. To se ale rychle mění. Patrik se noří do nezvladatelného kolotoče výher a proher a už dávno nemá své sázení pod kontrolou. Diváci si během programu uvědomí úskalí sázení a hazardu. Uvědomí si, jak rychle se může z nevinné hry stát závislost. Zjistí, jaký je rozdíl mezi zdravou a nezdravou závislostí. Dále také jak a proč jakákoliv závislost vzniká a jak se jí dá předejít. V neposlední

řadě si diváci budou mít možnost prozkoumat, zda a jak se dá v takových případech pomoci. Program vznikl ve spolupráci se sdružením AISIS v rámci projektu Rubikon.

Nový spolužák

(téma: šikana, alternativa-xenofobie)

Do třídy přichází nová spolužačka Soňa. Děti ve třídě najdou v důvěřivé Soně snadnou kořist a začnou ji zkoušet a pošťuchovat. Postupně se ale z legrace stává vážná věc. Už nejde o počáteční pobavení se na konto nového spolužáka, ale o velmi nepříjemnou šikanu. Diváci si během představení uvědomí, co vše může být šikana, od slovního vysmívání se až po fyzické napadení. Mají možnost na vlastní kůži zažít, jaké to je být někým manipulován. Sami zkouší, jak se bránit a hned dostávají zpětnou vazbu o tom, zda jejich obrana je funkční. Dále během programu zjišťují, jak důležité je umět se zastat slabšího a co vše to obnáší. Toto představení existuje také v xenofobní úpravě, kdy hlavní hrdinka je cizinka. V této verzi program klade zvýšený důraz na toleranci, porozumění, akceptaci a odbourávání strachu z odlišných kultur.

Vadí, nevadí

(téma: alkohol, jak říci ne)

Žáci deváté třídy jedou na poslední školní výlet. Hlavní postava Dušan velmi doufá, že konečně dokáže projevit své city ke své spolužačce Šárce. Je ale velmi nesmělý. Ostatní spolužáci zneužijí jeho nerozhodnosti a nutí ho pít alkohol. Dušan podléhá manipulaci a proti své vůli pije, dokonce až tak, že se alkoholem otráví. Diváci během programu pochopí, jak těžké je říci ne, ať už v jakékoli situaci. „Ne“ pak diváci zkoušejí v různých obměnách aplikovat do děje příběhu a tak pomáhají hlavnímu hrdinovi nepodlehnout manipulaci. Dále si diváci uvědomí, proč je alkohol škodlivý a jak ovlivňuje chování, proč je důležité nepít, dokud je člověk ve vývinu.

Poslední mince

(téma: finanční gramotnost)

Představení vypráví příběh Dominika, který si myslí, že získá prestiž ve třídě tím, že si koupí nový mobil. Ovšem na mobil nemá peníze. Tento fakt ho nezastaví a nečestným způsobem získává peníze na mobil od všech členů své rodiny.

Ovšem tím jeho příběh teprve začíná. Všude dluží peníze, nesplácí, lže. Dluhy se vyšplhají do závratných výšek a splacení dluhu se stává nemožné, rodinné vztahy jsou narušeny. Diváci si během programu uvědomí, jak mohou masmédiá negativně ovlivňovat naše myšlení. Dále se zamyslí nad tím, jak nebezpečné může být půjčování si peněz, zadlužení. Zjistí co je půjčka z nebankovního sektoru, a proč je nebezpečná. Uvědomí si, že je dobré kupovat si jen to, na co mám. V neposlední řadě si diváci mohou vštípit, že lež je jen začátek komplikovaných situací a proč se jí vyvarovat.

Pět rad pro Bertu

(téma: zdravý životní styl, poruchy příjmu potravy)

Příběh patnáctileté Bertu demonstruje svět pubertální dívky, která po rozchodu s prvním chlapcem, neví, jak se s tíživou situací vyrovnat. Pod tíhou smutku přetrhává své dosavadní přátelské vztahy, dokonce i zájmovou činnost. Místo aby se stresem aktivně bojovala, sedí doma a jí. Její zármutek je tak silný, že dokonce propadne psychosomatickému onemocnění (bulimii). Diváci si díky představení uvědomí, jak je důležitý zdravý životní styl. Proč je dobré sportovat. Dále se zamyslí nad tím, jak řešit problémové situace aktivně a zdravě. Proč nikam nevede patologické chování a proč jen zdravý přístup k životu a tělu nás může vést kupředu. Dále si uvědomí, že jídlo může být dobrý přítel, ale i nepřítel, a že je potřeba přemýšlet co jíme a jak žijeme. Představení vzniklo za podpory Nadačního fondu Albert – Zdravá pětka.

Povím ti svůj příběh

(téma: alkohol, jak alkohol ovlivňuje hranice chování)

Představení přináší příběh tří adolescentů, kteří se potkají v diagnostickém ústavu. Každý proto, že nějakým způsobem zneužil alkohol a dostal se do konfliktu se zákonem. Každá postava vypráví svůj příběh a diváci se dozvídají, jak alkohol pozměnil chování a osobní hranice postav. Martina přestala vnímat nebezpečí a na diskotéce byla znásilněna. Miloš byl po požití alkoholu agresivní a popral se s policisty. Kamil řídil opilý a zabil svoji přítelkyni. Diváci si uvědomí, jak alkohol mění lidské vnímání reality a jak posouvá lidské hranice. Dále budou otevřeně přemýšlet, jak jednat a komunikovat s opilými lidmi. Uvědomí si, kam až může vést lehkovážné

chování spojené s alkoholem. Významné podtéma tohoto představení je komunikace s autoritou, ať už s rodičem nebo pedagogem. Pro diváky je zajímavé přemýšlet o tom, jak se mění komunikační potřeby během puberty, a to nejen pro děti samotné, ale také, jak je to těžké pro rodiče – případně pedagogy.

Tichá noc

(téma: stáří a umírání)

Hlavní hrdinka Saša prožívá v adventním období šok a rozčarování, protože rodiče do jejího pokoje nastěhovali dědu z vesnice, který už je starý a přes zimu by se o sebe na vesnické chalupě nepostaral. Saša tak ztrácí soukromí a nejen to, dochází také k mezigeneračním konfliktům. Navíc nikdo zatím netuší, že letošní Vánoce budou dědovy ty poslední. Program otevírá otázky mezigenerační komunikace, dále také jak se vyrovnat se smrtí, jak se rozloučit a proč je důležité vzpomínat. Program vznikl za podpory Nadačního fondu Avast – Spolu až do konce.

Příloha č. 4

Anotace k představení pro pedagogy

Superučitelka

(téma: osobní hranice, syndrom vyhoření, pomluvy)

Barbora Šumáková je mladá, čerstvě vystudovaná pedagožka. Rovnou po studiích nastupuje do svého prvního zaměstnání. Barbora je odhodlaná být skvělou učitelkou. Realita a náročnost učitelské profese ji ale krok po kroku pohlcuje.

Představení je zaměřeno na tato klíčová témata:

- *Jak si nenechat svou práci přerůst přes hlavu.*
- *Jak a proč si vytvořit osobní hranice vůči žákům, ale i vůči spolupracovníkům.*
- *Jak a proč relaxovat.*
- *Jak efektivně pracovat s pomluvami.*
- *Proč vykonávat pedagogickou profesi.*
- *Co mám na své práci rád/ráda*

Příloha č. 5

Zpětná vazba na programy Divadelty ředitele ZŠ Klánovice

„Prevence formou interaktivního divadla je výborný nápad, ale náročný na realizaci – skrývá mnohá úskalí. A rovnou musím konstatovat, že soubor Divadelta se s nimi vypořádal náramně. Dnes jsme navštívili představení Nový spolužák, které se zabývá šikanou. Byl jsem zvědav, jak si čtyři mladí herci poradí s cca osmdesáti osmáky a deváťáky v hledišti. Prvním předpokladem úspěchu je uvěřitelná zápletka a postavy. Trapné či příliš schematické postavy mohou vyvolat u dětí nezájem nebo dokonce pohrdání. Nic takového jsem ale rozhodně nezaznamenal, herci zvládli své role výborně a žáci byli brzy dějem pohlceni. Dalším nebezpečím je sama interaktivita. Dětem je umožněno vstupovat a zasahovat do děje, dokonce se střídat v rolích jednotlivých postav. To vyžaduje od herců nejen improvizální schopnosti, ale především umění takové představení uřídit a dostat tam, kam se dostat má. Konstatuji, že toto vše bylo opět zvládnuto na jedničku. Třetím úskalím je nebezpečí jisté schematičnosti či mentorování, které by opět veškeré úsilí znehodnotilo. Po ničem z toho nebylo ani stopy, nic nebylo úplně černobílé, děti nikdo nepoučoval, nápady a názory padaly z jejich úst, nikoli z úst herců.

Stručně řečeno: nápad skvělý, návrh výborně zvládnutý. Toto představení je pro mne světlým příkladem dobře udělané prevence. A navíc je to velmi slušné divadlo se silnými momenty, na kterém se pubertální ani dospělí diváci nenudí. Mohu jenom doporučit.“

Příloha č. 6

Zpětná vazba na programy Divadelty metodika prevence Montessori ZŠ Archa, z. s.

„Programy Divadelty jsou úžasné a funkční. Pomáhají nenásilným způsobem upozorňovat děti na existující či potencionální problémy a zároveň nabízejí konkrétní způsoby řešení. Z pohledu metodika prevence se jedná o jeden z ´nej´ preventivních projektů v Praze. V porovnání s jinými organizacemi, které se zabývají podobnými projekty, je Divadelta o několik úrovní výše.

Dokážu si ale představit, že pro některé školy mohou být představení finančně náročná, tak co nějaké granty? Dotační programy? Nebo návody na to, co mají školy

udělat, aby na program dosáhly? Logicky pak dochází k tomu, že se spojují dvě třídy, což ale trochu snižuje efektivitu programu...“

Příloha č. 7

Zpětná vazba na programy Divadelty pedagožky ZŠ Hlásná Třebaň

„Perfektní „ledolamka“ - hra na úvod - děti ztratily ostych. Představení má spád. Srozumitelné pro děti - používání jejich jazyku. Autenticita. Dokázali děti vtáhnout do děje. Aktuální téma, popisuje konkrétní a skutečné dopady. Děti byly zapojeny formou, která jim nebyla nepříjemná. Mohly narušovat předešlý děj, vyjadřovat svůj názor. Skvělé herecké ztvárnění a zpracování daného tématu. K přemýšlení. Věřuhodné. Umění improvizace. Silné momenty (kusí kůže). Možnost vstoupit do hry, ovlivnit a upravit některé části děje.“

Příloha č. 8

Zpětné vazby na program „Připojená“ žáků pátých tříd

ZŠ Hlásná Třebaň:

„Líbily se mi vaše herecké výkony, že jste nás uměly takhle zapojit a že jste nám všechno vysvětlili, abychom tomu rozuměli.“

„Přineslo mi to, že venku si hrát je lepší, než být na mobilu.“

„Díky, že už vím, jak si mám ověřovat. (Vážně skvělé ☺).“

„Přineslo mi to, že elektronika není všechno na světě a že v ní čeká velké nebezpečí.“

„Děkuji vám, že jste mě naučili, co dělat a nedělat na internetu a to představení se vám hodně povedlo.“

„Líbilo se mi, že do divadla zapojili i obecenstvo.“

„Líbilo se mi, jak jste nám dali nové způsoby.“

ZŠ Praha:

„Velice se mi to líbilo, protože to bylo zajímavé a zábavné. Bylo to poučné a určitě si z toho něco odnesu.“

„Zjistil jsem, jak přijít na to s kým si píšu přes internet. A říkat všechno narovinu.“

„Bylo to super, jsem moc ráda, že jsem toto představení viděla a že se brzy uvidíme znovu. A už vím, co skrývá internet za nebezpečí!“

„Bylo to super, teď už vím, co mám dělat, když se mi něco takové stane.“

ZŠ Trusko:

„Jsem moc ráda, že jsem toto představení mohla vidět. Uvědomila jsem si, jak je internet nebezpečný. Od teďka si budu dávat mnohem větší pozor. Děkuji.“

„Bylo to pro nás velmi poučné. Moc se mi to líbilo. Bylo to zajímavé a názorné.“

„Mě se to moc líbilo a vysvětlili jste nám, jak se máme chovat.“

„Mě se tam líbilo, že to bylo srandovní a že jsme si to mohli zahrát také.“